

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Kristýna Kloboučnicková

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ**

Mezinárodní politika a diplomacie

**Ekonomická dimenze zahraniční rozvojové spolupráce
České republiky. Případová studie – Srbsko
(diplomová práce)**

Autor: Kristýna Kloboučnicková

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Radka Druláková, Ph.D.

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne

Kristýna Kloboučnicková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. Ing. Radce Drulákové, Ph.D. za její cenné rady, připomínky a komentáře. Poděkování za spolupráci patří také Mgr. Ivaně Pejić Povolné (Česká rozvojová agentura), Ing. Luboši Jozovi (Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR), PhDr. Jiřímu Hanslovi (Hospodářská komora ČR) a dalším odborníkům, se kterými jsem měla možnost hovořit a kteří mi poskytli cenné informace pro tuto diplomovou práci.

Obsah

Seznam použitých zkratek	5
Seznam tabulek	6
Seznam schémat.....	6
Úvod.....	7
1. Koncept zahraniční rozvojové spolupráce.....	10
1.1 Teoretická a metodologická východiska zahraniční rozvojové spolupráce a její ekonomické dimenze.....	10
1.2 Propojení zahraniční rozvojové spolupráce a ekonomické diplomacie	16
1.3 Vývoj zahraniční rozvojové spolupráce Československa/České republiky jako součásti zahraniční politiky	22
2 Zahraniční rozvojová spolupráce ČR v současnosti.....	29
2.1 Transformace systému a současný institucionální rámec zahraniční rozvojové spolupráce ČR s účastí soukromého sektoru.....	29
2.2 Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017 a soukromý sektor	36
2.3 Formy zapojení soukromého sektoru do projektů zahraniční rozvojové spolupráce	43
3 Případová studie – Srbská republika	53
3.1 Orientace České republiky na západní Balkán, bilaterální vztahy a zahraniční rozvojová spolupráce se Srbskem	53
3.2 Program Aid for Trade realizovaný Hospodářskou komorou ČR v Srbsku	59
3.3 Projekty zahraniční rozvojové spolupráce realizované českými firmami v Srbsku.....	65
Závěr	73
Literatura.....	76

Seznam použitých zkratek

CSR	Společenská odpovědnost firem
ČRA	Česká rozvojová agentura
DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc OECD
EU	Evropská unie
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí ČR
NATO	Severoatlantická aliance
ODA	Zahraniční rozvojová spolupráce
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
ORS	Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci
OSN	Organizace spojených národů
UNOPS/PROGRESS	Program spolufinancovaný Evropskou unií a švýcarskou vládou na základě platformy vycházející z Rozvojového programu OSN
USAID	Agentura USA pro mezinárodní rozvoj
ZRS	Zahraniční rozvojová spolupráce

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Zdroje motivace pro zahraniční rozvojovou spolupráci.....	13
Tabulka č. 2: Přehled prioritních zemí české zahraniční rozvojové spolupráce.....	40
Tabulka č. 3: Srovnání zahraniční rozvojové spolupráce v letech 2012 a 2013 z hlediska zapojení soukromého sektoru.....	43
Tabulka č. 4: Finanční prostředky věnované na zahraniční rozvojovou spolupráci se Srbskem v období 2010–2016.....	56
Tabulka č. 5: Rozpočet a obsah projektů Aid for Trade realizovaných v Srbsku v letech 2011, 2012 a 2013.....	60

Seznam schémat

Schéma č. 1: Pilíře ekonomické diplomacie.....	18
Schéma č. 2: Ekonomická dimenze zahraniční rozvojové spolupráce.....	19
Schéma č. 3: Scénáře vývoje české zahraniční rozvojové spolupráce.....	27
Schéma č. 4: Systém zahraniční rozvojové spolupráce po jeho transformaci.....	33
Schéma č. 5: Varianty zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce.....	45

Úvod

„Česká republika pomáhá“ je slogan oficiálních materiálů Ministerstva zahraničních věcí ČR týkajících se české zahraniční rozvojové spolupráce. Pokud nebudeme uvažovat oficiální zahraniční rozvojovou pomoc, která byla před revolucí v roce 1989 poskytována spřízněným socialistickým státům, česká zahraniční rozvojová spolupráce má krátkou historii. Od položení základů zahraniční rozvojové spolupráce fungující na mezinárodně uznávaných principech uplyne v roce 2015 dvacet let. Vývoj české zahraniční rozvojové spolupráce je navzdory jeho poměrně krátkému trvání obdobím změn. A nejde jen o změny institucionálního charakteru, ale především o změny ve směřování zahraniční rozvojové spolupráce. Pro diskusi probíhající v České republice ohledně směřování české zahraniční rozvojové spolupráce je přiléhavá původně anglicky položená otázka: „Aid or Trade?“¹, která nabízí dvě alternativy. Buď bude Česká republika prostřednictvím zahraniční rozvojové spolupráce pomáhat, nebo se bude soustřeďovat pouze na obchod.

Motivem pro napsání této práce byla právě tato otázka, která nepřipouští kombinaci pomoci a obchodu v rámci zahraniční rozvojové spolupráce. V realitě se však v souvislosti se zahraniční rozvojovou spoluprací objevuje termín komerční návaznost, který propojuje pomoc s obchodem, do zahraniční rozvojové spolupráce se zapojuje český soukromý sektor v projektech Ministerstva zahraničních věcí (MZV) i Ministerstva průmyslu a obchodu (MPO). Hlavním cílem této práce proto je analyzovat zahraniční rozvojovou spolupráci České republiky a nalézt odpověď na výzkumnou otázku, jak funguje zapojení českého soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce České republiky, a tak zjistit, jestli propojení pomoci a obchodu existuje v realitě. Tato otázka je dále rozvětvena na dvě podotázky, jejichž cílem je zjistit, jaké nástroje používá Česká republika pro zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce a jak je soukromý sektor zapojen do projektů české zahraniční rozvojové spolupráce v Srbsku, které je jednou z prioritních zemí české zahraniční rozvojové spolupráce a zároveň i *Exportní strategie ČR pro období 2012–2020*.

Práce je za účelem dosažení tohoto cíle strukturována do tří částí. První kapitola představuje teoreticko-metodologický základ pro analýzu zahraniční rozvojové spolupráce jako takové. Tento obecnější úvod je nutný pro další analýzu role

¹ HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. Aid or Trade? Nebo: Aid for Trade?. 2009.

soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci. Pozornost je věnována především ekonomické dimenzi zahraniční rozvojové spolupráce, která souvisí s konceptem ekonomické diplomacie, jenž je z tohoto důvodu v kapitole také zmíněn. Druhá kapitola analyzuje zahraniční rozvojovou spolupráci České republiky a propojuje tak první kapitolu, která podává teoreticko-metodologický základ, se třetí kapitolou, která se problematice věnuje v čistě praktické rovině. V této kapitole je rozebrán institucionální rámec české zahraniční rozvojové spolupráce a proces jeho transformace, který umožnil, aby získala současnou podobu, a tak nastavil i rámec pro zapojení soukromého sektoru. V návaznosti je zde pojednáno také o konkrétních možnostech zapojení soukromého sektoru do české zahraniční rozvojové spolupráce.

Třetí kapitola na konkrétním případu ukazuje, jak je soukromý sektor zapojen do české zahraniční rozvojové spolupráce, tedy jak vypadá její ekonomická dimenze v praxi. Proto je tato kapitola pojata formou případové studie zaměřené na bilaterální rozvojovou spolupráci České republiky se Srbskem, konkrétně na zapojení českých firem a Hospodářské komory České republiky do projektů zahraniční rozvojové spolupráce. Pro případovou studii byla vybrána Srbská republika především z toho důvodu, že se již nejedná o rozvojový stát v klasickém slova smyslu – od roku 2012 je Srbsko kandidátskou zemí do Evropské unie (EU) a rozvojová spolupráce se Srbskem již není pouze o jednostranné pomoci ze strany České republiky, ale také o navazování kontaktů a budování prostoru pro investice. V Srbsku jsou rozvojové projekty stále realizovány v sektorech, kde se osvědčily, a český soukromý sektor má o zapojení do těchto projektů stále větší zájem. Srbsko bylo také vybráno jako pilotní země pro realizaci programu Rozvojově-ekonomické partnerství. Proto lze na příkladu Srbska dobře demonstrovat zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce České republiky.

Problematika zahraniční rozvojové spolupráce je široká. Proto je práce vzhledem k jejímu rozsahu pojata jako analýza vybrané specifické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce a je omezena na bilaterální zahraniční rozvojovou spolupráci České republiky se Srbskem. Kromě metody analýzy, která je v práci pro účely rozboru problematiky používána nejčastěji, jsou využity také metody deskripce a dedukce. Metoda deskripce je použita v první části práce pro teoretické uchopení zahraniční rozvojové spolupráce. Metody dedukce je využito ve druhé části práce pro zjištění podmínek zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce na základě rozboru její koncepce, zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci

a zákona o veřejných zakázkách. Třetí kapitola je zpracována formou případové studie a v závěru práce je použita metoda syntézy, jejímž prostřednictvím jsou poznatky získané analytickými metodami v práci sumarizovány do jednoho celku a může tak být zodpovězena výzkumná otázka týkající se zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce.

Literatura se tématu ekonomické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce věnuje jen okrajově. Proto bylo pro účely této práce čerpáno z literatury, která se zabývá zahraniční rozvojovou spoluprací obecně a výběrově zmiňuje aspekty její ekonomické dimenze. Největší pozornost si v tomto ohledu zaslouží publikace Ondřeje Horkého *Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory*. Ze zahraniční literatury má pro práci velký význam text Francisca Sagastiho *Official Development Assistance: Background, context, issues and prospects*. Tematika zapojení soukromého sektoru je v literatuře zpracována ve formě studií, z nichž může být zmíněna studie Briana Tomlinsona *Aid and the Private Sector: Catalysing Poverty Reduction and Development?*. V práci je využívána i literatura, která na zahraniční rozvojovou spolupráci pohlíží jako na součást ekonomické diplomacie jako například publikace Judity Štouračové *Ekonomická dimenze české diplomacie a její aplikace ve vztahu k zemím západního Balkánu*. Dále bylo čerpáno především z dokumentů Ministerstva zahraničních věcí ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, Hospodářské komory ČR a České rozvojové agentury.

Informace týkající se konkrétních projektů byly čerpány z oficiálních dokumentů poskytnutých ekonomickým radou české ambasády v Bělehradě působícím na místě do července 2014 Lubošem Jozou, expertem odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který si nepřál být jmenován, a ředitele zahraničního odboru Hospodářské komory ČR Jiřím Hanslem. Velký přínos pro zpracování tématu měly rozhovory, které autorka měla možnost vést s expertkou České rozvojové agentury na projekty realizované v Srbsku Ivanou Pejić Povolnou, ekonomickým radou srbské ambasády v Praze Milijou Markovićem působícím na místě do června 2014 a zaměstnanci firem, které realizovaly projekty zahraniční rozvojové spolupráce v Srbsku.

1. Koncept zahraniční rozvojové spolupráce

Koncept zahraniční rozvojové spolupráce vznikl v době po druhé světové válce na pozadí úspěchu Marshallova plánu v poválečné rekonstrukci Evropy.² Základní myšlenkou této poválečné rozvojové spolupráce byla pomoc nebo asistence nerozvinutým státům (*underdeveloped countries*) ze strany států rozvinutých. Za zahájení tzv. éry rozvoje bývá teoreticky symbolicky považován rok 1949, kdy do svého druhého funkčního období vstoupil americký prezident Harry S. Truman, jehož inaugurační projev nastolil výzvu k podpoře růstu nerozvinutých oblastí světa západními zeměmi. Používání slova „nerozvinutý“ (*underdeveloped*) však začalo být postupně považováno za politicky nekorektní, proto bylo v rozvojovém diskursu nahrazeno výrazy „rozvojový“ (*developing*) či „chudý“ (*poor*). Základní myšlenka této „éry rozvoje“ zůstává však stále stejná. Obecně panuje přesvědčení, že „bohaté země by měly chudým zemím poskytovat rozvojovou pomoc.“³ V první podkapitole je tento koncept rozebrán z hlediska ekonomické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce, další podkapitola pojednává o propojení zahraniční rozvojové spolupráce a ekonomické diplomacie a třetí podkapitola se již konkrétněji věnuje vývoji československé/české zahraniční rozvojové spolupráce.

1.1 Teoretická a metodologická východiska zahraniční rozvojové spolupráce a její ekonomické dimenze

Pro operacionalizaci dat týkajících se zahraniční rozvojové spolupráce je nutné v úvodu teoretické části práce nejprve vymezit dva pojmy – zahraniční rozvojová spolupráce a humanitární pomoc. Vzhledem k tomu, že se tato práce vztahuje k zahraniční rozvojové spolupráci České republiky, budou k tomu účelu využity definice zakotvené v zákoně o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí. Oba pojmy jsou v zákoně definované jako „souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu;“ rozdíl spočívá v jejich cílech. Cílem zahraniční rozvojové spolupráce je „přispět k odstraňování chudoby (...), k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie,

² SAGASTI, F.: Official Development Assistance: Background, context, issues and prospects. 2005, s. 1.

³ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 15.

dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích.“⁴ Zatímco cílem humanitární pomoci je „zamezit ztrátám na životech a újmě na zdraví, zmírnit utrpení a obnovit základní životní podmínky lidí po vzniku mimořádných událostí, jakož i zmírňovat dlouhodobě trvající následky mimořádných událostí a předcházet jejich vzniku a negativním následkům.“⁵ Z těchto definic vyplývá, že zahraniční rozvojová spolupráce je orientovaná dlouhodobě na rozvoj a ekonomický růst státu nebo regionu. Humanitární pomoc je naproti tomu cílena na nápravu situace způsobené mimořádnou událostí, která zasáhla a negativně ovlivnila fungování státu nebo regionu. Tento rozdíl můžeme ilustrovat na příkladu Srbska, které je i předmětem případové studie v rámci této práce. Srbsko je dlouhodobě prioritním státem české zahraniční rozvojové spolupráce, v rámci které Česká republika prostřednictvím České rozvojové agentury cílí na rozvoj státu a jeho jednotlivých regionů. K projektům zahraniční rozvojové pomoci se však v květnu roku 2014 připojila i humanitární pomoc určená k odklizení a nápravě škod způsobených povodněmi, které Srbsko zasáhly.⁶

Tato práce je zaměřena výhradně na koncept bilaterální zahraniční rozvojové spolupráce – tedy dvoustranné spolupráce na mezivládní úrovni v oblasti problematiky rozvoje a chudoby – pro jehož vysvětlení je charakteristická metodologická pluralita. V oblasti rozvojových studií neexistuje tzv. *grand theory*, která by úplně a uspokojivě dokázala obsáhnout rozvojovou problematiku, jež se vyznačuje multidisciplinárním charakterem vzhledem k tomu, že zasahuje do společenských, politických, kulturních i technologických aspektů vývoje společností v rozvojových zemích. Tato práce vzhledem ke svému předmětu zájmu, kterým je role soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci, vychází především z funkční definice, která zahraniční rozvojovou spolupráci klasifikuje podle používaných prostředků, pomocí kterých je realizována – tj. zejména pomocí programů a projektů implementovaných ve vybraných cílových zemích.⁷

⁴ ZÁKON č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci. In: Sbírka zákonů ČR. 2010, částka 2.

⁵ Tamtéž.

⁶ Koordinátorem poskytování humanitární pomoci se stalo české velvyslanectví v Bělehradě v čele s velvyslankyní Ivanou Hlavsovou. (Rozhovor autorky s Ing. Lubošem Jozou. Emailová konverzace, Praha – Bělehrad 21.5.2014.)

⁷ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 18.

Tato funkční definice je doplněna definicí Výboru pro rozvojovou pomoc (*Development Assistance Committee, DAC*).⁸ Výbor pro rozvojovou pomoc definuje zahraniční rozvojovou spolupráci (*Official Development Assistance, ODA*) jako „půjčky a granty státům a územím uvedeným na seznamu příjemců ODA (spravovaným Výborem pro rozvojovou pomoc) a multilaterálním organizacím, které (a) jsou poskytovány vládním sektorem, (b) jsou poskytovány za účelem ekonomického rozvoje a blahobytu rozvojových zemí jako hlavními cíli, (c) poskytují těmto zemím zvýhodněné finanční podmínky a mají nejméně z 25 % příspěvkový charakter.“⁹ Ačkoliv je v definici OECD zdůrazněna úloha vládního sektoru a vládní sektor, konkrétně Ministerstvo zahraničních věcí ČR, je v České republice hlavním koordinátorem zahraniční rozvojové spolupráce, je zde nutné zmínit, že silnou úlohu hrají v zahraniční rozvojové spolupráci i nestátní aktéři, kterými jsou především soukromé firmy, na které se soustředí tato práce, a neziskové organizace.

Tito aktéři vstupují do zahraniční rozvojové spolupráce s různou motivací. Motivace se mění v čase i napříč mezi jednotlivými státy poskytujícími zahraniční rozvojovou spolupráci. Podle Sagastiho¹⁰ však v těchto rozmanitých motivech jednání můžeme od počátku 21. století identifikovat tři hlavní skupiny důvodů poskytování zahraniční rozvojové spolupráce, kterými jsou: mezinárodní solidarita (*international solidarity*), vlastní zájem (*self-interest*) a poskytování mezinárodních veřejných statků (*provision of international public goods*). První zdroj motivace – mezinárodní solidaritu – Sagasti vysvětluje jako altruistické, humanitární a etické motivy, které zdůrazňují morální povinnost státu pomáhat chudým (*moral obligation*). Druhý zdroj motivace – vlastní zájmy – Sagasti dělí na tři podskupiny, kterými jsou (a) strategické a bezpečnostní zájmy, (b) politické zájmy a (c) ekonomické a obchodní zájmy. Strategické a bezpečnostní zájmy jsou ztělesněním hlavního zájmu státu podle realistické tradice, kterým je přežití. Politické zájmy se vážou k podpoře domácí i zahraniční politiky státu-dárce ze strany státu-příjemce. V otázkách domácí politiky hledá stát-dárce především podporu imigrantů a etnických skupin trvale žijících v daném státu, v otázkách zahraniční politiky se jedná o podporu vlády státu-příjemce.

⁸ Výbor pro rozvojovou pomoc je devěťadvacetičlenný orgán fungující při Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

⁹ OECD. Is It ODA? Factsheet. 2005, s. 1.

¹⁰ SAGASTI, F.: Official Development Assistance: Background, context, issues and prospects. 2005, s. 2-3.

Ekonomické a obchodní zájmy reflektují přímé obchodní a finanční přínosy, které ze zahraniční rozvojové spolupráce pro stát-dárce mohou plynout. Třetí zdroj motivace – poskytování mezinárodních veřejných statků – se zaměřuje především na (a) problémy globálního charakteru, jejichž příčiny z části tkví v rozvojových zemích, ale mají přímé dopady i na země rozvinuté. Do této skupiny ještě spadá (b) zájem na udržení stability mezinárodního systému, díky které se stát může orientovat na naplňování svých dlouhodobých cílů. Zdroje motivace jsou za účelem větší přehlednosti shrnuty v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1: Zdroje motivace pro zahraniční rozvojovou spolupráci

Mezinárodní solidarita
• Odstranění lidského utrpení a chudoby • Pomoc při přírodních i lidmi zaviněných neštěstích • Zlepšení životního standardu v rozvojových zemích
Vlastní zájmy
• Bezpečnostní zájmy • Národní zájmy (součást boje proti terorismu, nebo války s drogami) • Regionální zájmy (vyplývající z regionálních úmluv či aliancí) • Politické zájmy • Podpora domácí politiky imigranty a etnickými skupinami • Podpora zahraniční politiky vládou státu-příjemce • Ekonomické zájmy • Expanze exportu – podpora domácích výrobců • Stabilní prostředí pro investice • Přístup k nerostným surovinám
Mezinárodní veřejné statky
• Boj proti globálním problémům • Boj proti environmentálním hrozbám • Boj proti globálnímu růstu populace a s ním spojeným zdravotním hrozbám (AIDS, epidemie) • Podpora mezinárodní spolupráce • Udržování stability mezinárodního systému • Prevence konfliktů, šíření demokracie • Zajišťování ekonomické stability pomocí reforem • Udržování sociální stability (podpora lidských práv) • Snaha pomoci rozvojovým zemím zapojit se do mezinárodního obchodu

Zdroj: Sagasti, 2005, s. 3.

S působením soukromého sektoru je spojen druhý zdroj motivace, kterým jsou vlastní zájmy – a to konkrétně zájmy ekonomické a obchodní. Než se však začneme teoreticky zabývat zapojením soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce, je nutné v této obecné části vysvětlit pojem ekonomická dimenze zahraniční rozvojové spolupráce, který je součástí názvu této práce. Základním pojmem, který v tomto ohledu musí být objasněn, jsou zájmy aktérů zahraniční rozvojové spolupráce. Jak uvádí Pierre Bourdieu, „obecně, ale především v některých světech, (...) je lepší působit jako nezištný, jako štedrý a altruistický než egoistický.“¹¹ Zahraniční rozvojová spolupráce je jedním z těchto „světů“. Altruistický cíl pomoci však nemusí znamenat, že aktér působící na poli zahraniční rozvojové spolupráce abstrahuje od vlastních zájmů. Právě se zájmy jednotlivých aktérů souvisí ekonomická dimenze zahraniční rozvojové spolupráce. Otázka týkající se těchto zájmů se zdá být oprávněná jak na úrovni státu, tak i na úrovni zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce, vzhledem k tomu, že soukromý sektor, jehož cílem je maximalizace zisku, má zájem podílet se na rozvojové spolupráci pouze v případě, že pro něj tato aktivita bude přínosná. Pokud se z této konkrétní roviny přesuneme do roviny obecnější, podle Ondřeje Horkého jsou aktéři začlenění do pole rozvojové spolupráce „obecně považováni za altruistické a „pomáhající chudým“ i přesto, že se nacházejí v poli, ve kterém nechybí ani ekonomický kalkul.“¹² Jak uvádí Sagasti, na bilaterální úrovni je zahraniční rozvojová spolupráce „nástrojem zahraniční politiky státu-dárce a je obvykle spojena s jeho strategickými cíli a zájmy.“¹³ V rámci ekonomické dimenze rozvojové spolupráce tedy kromě altruistického jednání s cílem pomoci uvažujeme i ekonomický kalkul uspokojení vlastních zájmů.

Ondřej Horký ve své práci¹⁴ odlišuje rozvojový diskurs neboli řečový akt od praktik, tedy souhrnu činností aktérů zahraniční rozvojové spolupráce. Řečový akt stojí na počátku toho, co se následně stává realitou, a tak tuto realitu spoluvytváří. Proto je diskurs zahraniční rozvojové spolupráce jasně oddělitelný od realizovaných aktivit. Za rozvojový diskurs můžeme například považovat obecně uznávanou tezi, která byla uvedena výše, že bohaté země by chudým zemím měly pomáhat prostřednictvím zahraniční rozvojové spolupráce. Aktéři zahraniční rozvojové spolupráce ale mohou

¹¹ BOURDIEU, P.: *Raisons Pratiques. Sur la théorie de l'action*. 1994, s. 166.

¹² HORKÝ, O.: *Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory*. 2010, s. 23.

¹³ SAGASTI, F.: *Official Development Assistance: Background, context, issues and prospects*. 2005, s. 2.

¹⁴ HORKÝ, O.: *Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory*. 2010, s. 19.

pod rouškou tohoto obecně přijímaného diskursu realizovat praktiky směřující k prosazování svých zájmů. Tento fenomén názorně shrnul Swidler, který uvádí, že aktéři nemusí vždy přijmout hodnoty, na které se obecně odkazuje. Naopak mohou využít kultury rozvojové spolupráce jako „kufříku s nářadím“ (*toolkit*), ze kterého mohou čerpat vybrané principy, na kterých pak staví své vlastní strategie.“¹⁵

Smyslem této práce není označit aktéry zahraniční rozvojové spolupráce za vypočítavé dárce, kteří „hanebně sledují své vlastní zájmy pod pláštěm konání dobra,“ jak to učinil Blunt.¹⁶ Pro zpracovávání tématu týkajícího se soukromého sektoru je však důležité uvědomit si, jaká je motivace vstupu aktérů do projektů zahraniční rozvojové spolupráce. Je tedy nutné vzít v úvahu, že aktéři vstupující do zahraniční rozvojové spolupráce na straně „dárců“ nemusejí být vedeni pouze altruistickým diskursem pomoci chudým, ale také svými vlastními zájmy. Pokud se zaměříme na úroveň státu, stát, který se zavázal k poskytování zahraniční rozvojové spolupráce a má zájem dostát svým mezinárodněprávním závazkům, může tyto závazky využívat „k naplňování svých zejména zahraničně-politických, bezpečnostních a obchodních zájmů.“¹⁷ Hlavním východiskem této práce tedy je, že aktéři zahraniční rozvojové spolupráce mají na zřeteli obecně přijímaný rozvojový diskurs altruistické pomoci rozvojovému státu-příjemci, jejímž hlavním cílem je rozvoj, ekonomický růst a omezení chudoby; zároveň však usilují o naplnění svých vlastních zájmů.

Tento kritický pohled na rozvojovou spolupráci lze podpořit dvěma teoretickými koncepty – logikou výhodnosti (*logic of appropriateness*) a logikou vhodnosti (*logic of consequences*). Těmito přístupy vysvětlují chování aktérů mezinárodních vztahů realisté, respektive konstruktivisté. Realisté tvrdí, že aktéři jednají na základě strategické logiky (*strategic logic*), která aktéra vede k rozhodnutí, jež maximalizuje jeho užitek – je pro něj maximálně *výhodné*. Konstruktivisté argumentují tím, že aktéři o svém chování rozhodují pomocí sociální logiky (*social logic*), která je založená na společenských normách a očekávání druhých, kterým se aktér snaží přizpůsobit a chová se tak *vhodně*.¹⁸ Rozborem těchto dvou konceptů se zabývali James G. March a Johan

¹⁵ SWIDLER, A.: Culture in Action: Symbols and strategies. 1986, s. 273-286. In HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 21.

¹⁶ BLUNT, P. et al.: Meaning of development assistance. 2011, s. 172.

¹⁷ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 23.

¹⁸ BARKIN, J. S.: Realist Constructivism: Rethinking International Relations Theory. 2010, s. 50.

P. Olsen, kteří ve svém díle¹⁹ zmiňují možnost propojení obou těchto konceptů. Využití logiky výhodnosti a logiky vhodnosti může být aktéry zvažováno na základě jejich preferencí nebo důsledků jejich chování podle určité logiky. Může také dojít k situaci, kdy je jedna z logik využita pro rozhodování v rozhodujících okamžicích, druhá logika je pak využívána pro marginální rozhodnutí.²⁰

Propojení obou logik může být patrné i v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce. Od aktérů je podle všeobecně přijímaného diskursu očekáváno, že hlavním cílem jejich zapojení do zahraniční rozvojové spolupráce je altruistická pomoc státu. Aktér opravdu může do rozvojového projektu s takovým idealistickým úmyslem vstupovat. Zároveň, nebo postupem času, však může v projektu začít pragmaticky spatřovat možnost, jak kromě pomoci partnerovi uspokojit i své zájmy. Logika vhodnosti, tedy naplňování očekávání, že chudým zemím je nutné pomáhat, tak v chování aktéra může být doplňována logikou výhodnosti – tedy snahou uspokojit v projektu s altruistickým cílem i své vlastní zájmy. Zdánlivě protichůdné přístupy se tak mohou vzájemně prolínat a doplňovat.

1.2 Propojení zahraniční rozvojové spolupráce a ekonomické diplomacie

Podstatou ekonomické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce je motivace pro její realizaci. Touto motivací je uspokojení vlastních zájmů státu – v ekonomické oblasti jde konkrétně o uspokojení zájmů ekonomických a obchodních, které „směřují k posilování prosperity státu.“²¹ Rozhodování na základě logiky výhodnosti a logiky vhodnosti však neplatí pouze pro stát jako celek, ale i pro ostatní aktéry působící v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce. Pokud se zaměříme na soukromý sektor, jeho primárním cílem je maximalizace zisku, případně maximalizace hodnoty firmy.²² Proto, pokud soukromá firma, racionálně sledující svůj primární cíl, vstupuje do projektu zahraniční rozvojové spolupráce, pravděpodobně se tak nerozhodne pouze na základě logiky vhodnosti a jejím jediným motivem pro participaci není pouze solidarita a snaha pomoci rozvojové zemi. Silnou roli zde hraje logika výhodnosti, která má vést

¹⁹ MARCH, J. G.; OLSEN, J. P.: Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics. 1989.

²⁰ GOLDMANN, K.: Appropriateness and Consequences: The Logic of Neo-Institutionalism. 2005, s. 42-43.

²¹ DRULÁK, P., DRULÁKOVÁ, R.: Tvorba a analýza zahraniční politiky. 2011, s. 26.

²² SYNEK, M. a kol.: Podniková ekonomika. 2002, s. 55-58.

k maximalizaci užitku firmy. Podpora činnosti českých podnikatelských subjektů v zahraničí je jedním z předmětů ekonomické diplomacie. Zahraniční rozvojová spolupráce je některými autory²³ považována za součást ekonomické diplomacie státu. Zde se otevírá prostor pro detailnější rozbor tohoto konceptu v souvislosti s komerční návazností projektů rozvojové spolupráce.

Ekonomická diplomacie jako specifická oblast a součást diplomacie státu může být chápána ve dvou pojetích. V širším pojetí je ekonomická diplomacie chápána jako aktivita, jejímž účelem je naplňování ekonomických cílů státu v zahraničí v souvislosti se „zapojováním národní ekonomiky do ekonomiky světové, do procesů internacionalizace, integrace a ekonomické globalizace.“²⁴ Užší pojetí ekonomické diplomacie zdůrazňuje v rámci tohoto konceptu „podporu obchodních a investičních aktivit národních podnikatelských subjektů při jejich vstupu na zahraniční trhy a lobování za jejich zájmy.“²⁵ Kromě základního principu ekonomické diplomacie, kterým je co nejefektivnější naplňování ekonomických cílů zahraniční politiky státu v zahraničí, je dalším pilířem ekonomické diplomacie podpora aktivit podnikatelských subjektů vlastní země a to formou „vytváření podmínek a předpokladů pro uplatňování jejich výrobků na příslušném zahraničním trhu, resp. při jejich investičních akcích.“²⁶ Právě do těchto investičních akcí je například Odellem řazena i zahraniční rozvojová spolupráce.²⁷ Třetím pomyslným pilířem ekonomické diplomacie je poskytování „relevantních a dostupných informací ekonomického a obchodního charakteru všem domácím zainteresovaným a příslušným institucím a subjektům.“²⁸

²³ Srov. ŠTOURAČOVÁ, J.: Ekonomická diplomacie České republiky. 2008, s. 24.

²⁴ Tamtéž.

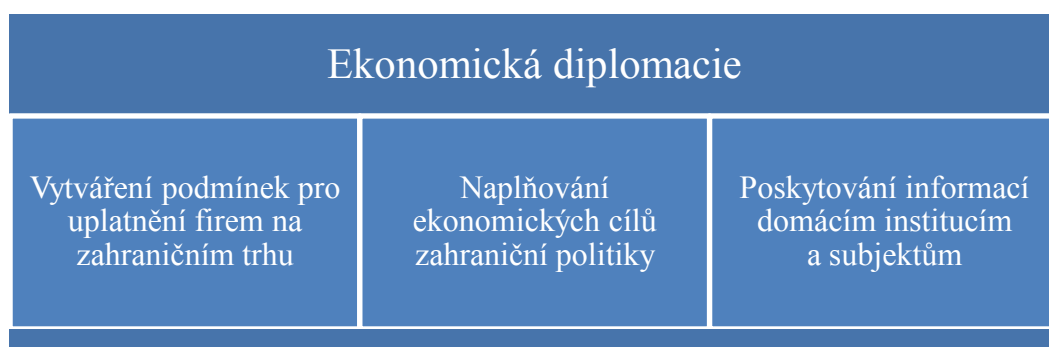
²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ ODELL, J. S.: Negotiating the World Economy. 2000, s. 11.

²⁸ ŠTOURAČOVÁ, J.: Ekonomická diplomacie České republiky. 2008, s. 24.

Schéma č. 1: Pilíře ekonomické diplomacie

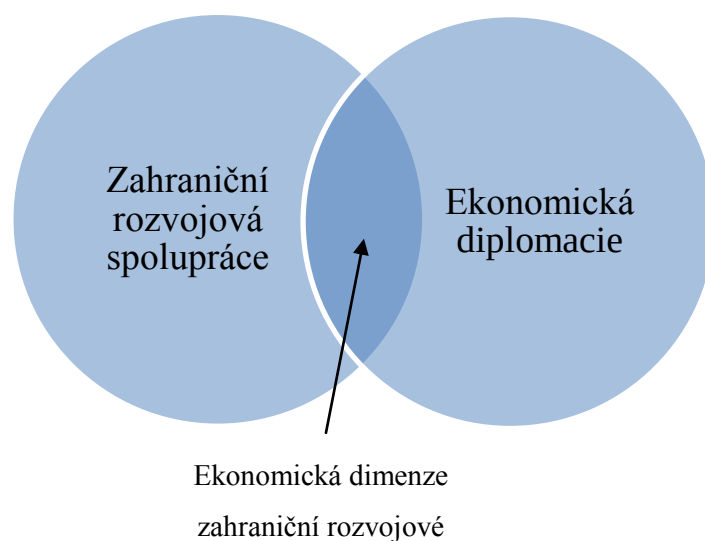
Zdroj: Štouračová, 2008, s. 24.

Vzhledem ke komplexnosti oblasti ekonomické diplomacie můžeme říci, že tři pilíře ekonomické diplomacie (viz schéma č. 1) jsou jakousi kostrou tohoto konceptu. Existují však jeho další, užší a specifitější vymezení. V této práci bude dán prostor právě jedné další definici, která říká, že „ekonomická diplomacie (...) napomáhá spolupráci a konkurenci v současném světě a definuje formy a metody vedoucí ke zdokonalování a rozvoji tržní ekonomiky.“²⁹ Tato definice také stanovuje tři základní formy ekonomické diplomacie: finanční pomoc, půjčky a investice. Do ekonomické diplomacie jsou v ní zahrnuty i vojenská a technická pomoc, které v součinnosti se třemi formami ekonomické diplomacie vytváří základnu pro politické dopady. Tato definice byla vybrána, protože znaky ekonomické diplomacie v ní uvedené se velmi úzce prolínají se znaky zahraniční rozvojové spolupráce. Primárním cílem zahraniční rozvojové spolupráce je ekonomický růst a rozvoj státu, který směřuje k jeho začlenění do světové ekonomiky. V ekonomické oblasti se tak zahraniční rozvojová spolupráce může s ekonomickou diplomacií doplňovat.

Vzhledem k důrazu na naplňování ekonomických cílů zahraniční politiky státu však může být na ekonomickou diplomacii pohlíženo z druhé strany jako na neslučitelnou se zahraniční rozvojovou spoluprací. Tento pohled může být považován za opodstatněný v případě, že je zahraniční rozvojová spolupráce chápána pouze v užším smyslu jako altruistická pomoc rozvojovému státu. Jak ale bylo vysvětleno, zahraniční rozvojová spolupráce má svou ekonomickou dimenzi, která bere v úvahu ekonomický kalkul aktérů zahraniční rozvojové spolupráce, kteří kromě pomoci chtějí uspokojit i své vlastní zájmy. A právě toto je výše zahraniční rozvojové spolupráce, která se kryje s oblastí ekonomické diplomacie státu (viz schéma č. 2).

²⁹ FP Forum, Tornike: „Is this Economic Diplomacy?“. 2006.

Schéma č. 2: Ekonomická dimenze zahraniční rozvojové spolupráce

Zdroj: Autorka.

Dalším dôvodom, prečo sa ekonomická diplomacie zdá byť vzdálená konceptu zahraniční rozvojové spolupráci, je zužovanie jej definície a abstrahovanie od niektorých jej aspektů. Ekonomická diplomacie býva nesprávne ztotožňovaná s obchodní diplomacií, komerční diplomacií, prípadne hospodárskou diplomacií. Tyto typy ekonomické diplomacie však musejí být striktně odlišovány od ekonomické diplomacie, jelikož vždy reprezentují pouze výseč oblasti, kterou se ekonomická diplomacie zabývá. Jak uvádí Rana³⁰, otázky pomoci (zahrnující zahraniční rozvojovou spolupráci) spadají do oblasti ekonomické diplomacie. Nemohou být ale řazeny ani pod jednu její níže specifikovanou výseč z dále uvedených důvodů. Obchodní diplomacie pracuje především se zájmy domácích vývozců do zahraničí, se kterými se snaží propojit bilaterální vyjednávání o obchodních podmínkách ekonomických vztahů a transakcí. Komerční diplomacie ještě zužuje výseč, kterou se zabývá obchodní diplomacie, a to pouze na rámcovou asistenci domácím podnikatelským subjektům bez snahy vyjednávat o podmínkách vzájemného obchodu na vládní úrovni. Hospodářská diplomacie je naopak širší pojem než obchodní diplomacie, jelikož se kromě obchodních vztahů

³⁰ RANA, K. S.: Serving the Private Sector. India's Experience in Context. In BAYNE, N.; WOOLCOCK, S. (eds.): The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations. 2011, s. 94.

soustředí také na investice. Neobsáhne však další aspekty zakotvené v definici širšího pojetí ekonomické diplomacie jako takové.³¹

Jak vyplývá z analýzy ekonomické diplomacie, hlavním předmětem jejího zájmu je prosperita státu, a tedy i prosperita soukromého sektoru. Jeho aktivity a zájmy jsou ekonomickou diplomacií podporovány v sektoru obchodu, investic, přílivu technologií a poskytování zahraniční pomoci.³² Jak uvádí Štouračová: „Přestože zahraniční rozvojová spolupráce není klasickým nástrojem exportní politiky, je možné i tuto aktivitu považovat za specifický prezentační nástroj, kterým může stát pomáhat rozvíjejícím se zemím a zároveň vytvářet předpoklady svého exportu.“ Dále poukazuje na to, že stát-dárce prostřednictvím zahraniční rozvojové spolupráce vytváří v dané zemi tzv. předmostí pro obchod. Tím, že stát obchod v rámci zahraniční rozvojové spolupráce po určitou dobu podporuje, propaguje dobré jméno státu v zahraničí, což posléze může ulehčit vstup dalších podnikatelských subjektů na zahraniční trh.³³

Pro zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce je důležitý termín „komerční návaznost“. Pro soukromé podnikatelské subjekty bude zahraniční rozvojová spolupráce zajímavá pouze v případě, že z ní i ony budou mít užitek. Jak uvádí Špok, projekt zahraniční rozvojové spolupráce je pro soukromý sektor „především dobrou referencí, vstupenkou na trh a obchodní příležitostí.“³⁴ Rana jde v této úvaze ještě dál, když tvrdí, že soukromý sektor je nejen motorem pro projekty zahraniční rozvojové spolupráce, ale také hlavním příjemcem užitku, který z nich plyne.³⁵ Komerční návaznost je v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce předmětem sporů. Faktem však je, že tento jev je v současnosti převážně vítaným fenoménem. Komerční návaznost rozvojových projektů zaručuje dané soukromé společnosti pevnější ukotvení v dané zemi a přístup k dalším obchodním příležitostem, které firma může využít již bez podpory domácí vlády. Jak uvádí Luboš Joza, rozvojový projekt tak de facto může pomoci dalším aktivitám firmy v zemi.³⁶ Špok demonstruje komerční

³¹ ŠTOURAČOVÁ, J.: Ekonomická diplomacie České republiky. 2008, s. 28-29.

³² Tamtéž, s. 28.

³³ Tamtéž, s. 196.

³⁴ ŠPOK, R.: Role českého soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci. 2013, s. 3.

³⁵ RANA, K. S.: Serving the Private Sector. India's Experience in Context. In BAYNE, N.; WOOLCOCK, S. (eds.): The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations. 2011, s. 93.

³⁶ MRÁZEK, V.: Rozvojové projekty: vhodný způsob, jak propojit pomoc s komerční návazností. 2013.

návaznost rozvojových projektů na dvou modelových příkladech. Soukromý podnikatelský subjekt se může v rámci projektu zahraniční rozvojové spolupráce podílet buď na budování infrastruktury (silnice, kanalizace, čistička odpadních vod apod.) nebo na přímé dodávce materiálu (zdravotnické vybavení, obráběcí stroje, chladicí zařízení apod.). V obou případech může kvalitou svých služeb a výrobků zaujmout vládu, případně soukromý sektor v dané oblasti a získat tak budoucí zakázky, které již budou probíhat na základě standardních smluv.³⁷

Pro fungování tohoto konceptu je důležité, aby státní aktéři oficiálně připustili možnost komerční návaznosti rozvojových projektů a zohlednili komerční návaznost těchto projektů již při vyhledávání příležitostí pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Prvním základním krokem, který je nutný pro zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce, je, aby podnikatelské subjekty byly řádně informovány o možnostech dalšího působení v dané zemi i po ukončení rozvojového projektu. Druhým krokem nutným pro uchycení se na daném zahraničním trhu je spolupráce s tamními autoritami a navázání vztahů s partnerským subjektem, ať se jedná o fyzickou osobu nebo firmu. Tento kontakt je pro exportující firmu velkou výhodou v zajišťování administrativních úkonů, jednání s tamními úřady nebo subkontraktování tamních firem.³⁸

Zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce však nesmí být postaveno pouze na principu komerční návaznosti rozvojových projektů. Nesmí zde chybět altruistický aspekt pomoci. Navíc, jak uvádí Luboš Joza, rozvojové projekty nejsou jednorázovou exportní příležitostí. Do zahraniční rozvojové spolupráce by se měly zapojovat především firmy, které mají o dané teritorium skutečný zájem, případně se na daném trhu již pohybují a znají jeho specifika. Znalost prostředí a kultury často realizaci projektu velmi usnadňuje.³⁹ Rozhodujícím aspektem navzdory primárnímu cíli firmy usilovat o maximalizaci zisku zůstává ochota být skutečným partnerem a být připravený spolupracovat takovým způsobem, který zaručí podporu sociálních a ekonomických práv chudých a znevýhodněných obyvatel. Výsledkem takového zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce by měly být nové ekonomické příležitosti pro uplatnění znevýhodněného obyvatelstva, rovnoprávnost žen

³⁷ ŠPOK, R.: Role českého soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci. 2013, s. 3.

³⁸ Tamtéž, s. 5.

³⁹ MRÁZEK, V.: Rozvojové projekty: vhodný způsob, jak propojit pomoc s komerční návazností. 2013.

a podpora iniciativ, které usilují o začleňování těchto znevýhodněných skupin do společnosti.⁴⁰

1.3 Vývoj zahraniční rozvojové spolupráce Československa/ České republiky jako součásti zahraniční politiky

Československá republika formálně poskytovala zahraniční rozvojovou pomoc i před rokem 1989. Tyto aktivity byly ale z velké části politicky motivovány, protože je, jako veškerá politická rozhodnutí v zemi, silně ovlivňovalo bipolární rozdělení tehdejšího světa.⁴¹ Československá republika navazovala zahraniční rozvojovou spolupráci od padesátých let dvacátého století, kdy došlo k jejímu prvnímu rozmachu. Země, které byly pro zahraniční rozvojovou spolupráci vytipovány, však byly vybírány především podle jejich politické orientace. Rozvojové země byly oficiálně rozděleny do čtyř skupin. První skupinou byly *mimoevropské socialistické země*, druhou skupinu představovaly *země přednostního zájmu*, třetí skupina zahrnovala *země československého zájmu z hlediska rozvoje dlouhodobých politických a hospodářských vztahů*, čtvrtou skupinu pak tvořily *ostatní rozvojové země*. Třetí skupina států, se kterými Československo mělo zájem navazovat vztahy v dlouhodobější perspektivě, byla tvořena státy, které se politicky nestavěly proti východnímu bloku a ve svých ekonomikách implementovaly některé prvky plánovaného hospodářství. Čtvrtá skupina rozvojových států byly státy v područí imperialismu, tedy státy, proti kterým se Československo politicky vymezovalo a o spolupráci s nimi nemělo zájem.⁴²

V oblasti zahraniční rozvojové spolupráce se Československo orientovalo na země prvních dvou skupin – na *mimoevropské socialistické země*, mezi které patřily Kuba, Mongolsko, Severní Korea, Severní Vietnam/Vietnam, později též Laos a Kambodža, a na *země přednostního zájmu*. Tato kategorie se od 60. let postupně rozrůstala a řadily se do ní Ghana, Guinea, Mali, Afghánistán, Angola, Etiopie, Jižní Jemen, Mozambik a Nikaragua.⁴³ V osmdesátých letech dvacátého století poskytovalo Československo na zahraniční rozvojovou spolupráci finanční prostředky ve výši 0,7 až

⁴⁰ TOMLINSON, B.: Aid and the Private Sector: Catalysing Poverty Reduction and Development? 2012, s. 11.

⁴¹ SLÁDKOVÁ, Z.: Czech Republic and its Official Development Assistance. 2011, s. 2.

⁴² PLEŠINGER, J. a kol.: Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. 2013, s. 1.

⁴³ Tamtéž.

0,9 % hrubého domácího produktu (HDP).⁴⁴ V absolutní hodnotě se ročně jednalo asi o 200 milionů československých korun, ke kterým je nutné připočítat přírázky k cenám dovážených surovin (především cukru z Kuby) ve výši 700 milionů československých korun. Jak uvádí Ondřej Horký, Československo tak formálně plnilo současný doporučující závazek Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj podílet se na zahraniční rozvojové spolupráci se zeměmi třetího světa podílem 0,7 % HDP.⁴⁵

Kvalita československé zahraniční rozvojové spolupráce v době od padesátých let do let devadesátých je však z několika důvodů napadnutelná. První pochybnost se týká motivů poskytování zahraniční rozvojové spolupráce. Motivy pro její poskytování byly převážně politické. Státy, které tvořily skupinu příjemců československé zahraniční rozvojové spolupráce, byly výhradně „státy na cestě k socialismu“ a finanční pomoc jim byla přidělována bez ohledu na reálné potřeby obyvatelstva. Druhá výhrada se vztahuje opět k výběru cílových zemí zahraniční rozvojové spolupráce. Pouze čtvrtina celkového objemu zahraniční rozvojové spolupráce totiž byla určena pro Afriku jako nejchudší kontinent. To zpochybňuje hlavní cíl zahraniční rozvojové spolupráce snižovat chudobu. Třetí pochybnost se váže k faktu, že kromě hmotné pomoci, technické pomoci a stipendií byly rozvojovým státům poskytovány i dodávky vojenského materiálu, které byly také zařazovány pod zahraniční rozvojovou spolupráci. Tyto vojenské dodávky mohly, ač třeba nezáměrně, významně podkopat civilní složku zahraniční rozvojové spolupráce, i když rozvojovým zemím – tehdejšími koloniím – mohly pomoci při získávání nezávislosti. Poslední výtku se vztahuje ke statistickému hodnocení zahraniční rozvojové spolupráce. Země Rady vzájemné hospodářské pomoci totiž používaly systém výkaznictví, který se neslučoval se zásadami OECD. Navíc zahraniční rozvojovou spolupráci zemí Rady vzájemné hospodářské pomoci vzhledem k absenci tržních mechanismů v jejich plánovaném hospodářství nebylo možné adekvátně cenově ohodnotit, ani srovnávat se zeměmi OECD.⁴⁶

Politický motiv, kterým byla vedena veškerá zahraniční rozvojová spolupráce před rokem 1989, zmizel z politického rozhodování v Československu po sametové revoluci a po rozpadu východního bloku. Vzhledem k tomu, že většina zemí, které byly partnery Československé republiky v jejích rozvojových programech, patřily ke státům

⁴⁴ HALAXA, P., LEBEDA, P.: Mnohostranná rozvojová pomoc České republiky. 1998, s. 7-9.

⁴⁵ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 29.

⁴⁶ Tamtéž.

„budujícím socialismus“, Československo po pádu komunismu, s výjimkou stipendií, okamžitě přerušilo své rozvojové programy, navzdory často vyjádřenému nepochopení ze strany rozvojových zemí. Jedním z důvodů pro přerušení zahraniční rozvojové spolupráce byla neochota pokračovat v poskytování finančních prostředků do rozvojových programů, které byly vedeny často na doporučení Sovětského svazu, který měl silný vliv na politiku socialistických států. Druhým důvodem pro přerušení zahraniční rozvojové spolupráce byly vnitrostátní politické a ekonomické reformy, do kterých země střední a východní Evropy musely při přechodu na tržní hospodářství investovat značné finanční prostředky. Z těchto transformujících se států se po pádu východního bloku stali příjemci mezinárodní technické a finanční pomoci ze strany mezinárodních organizací a vyspělých západních států a jejich rozvojové programy byly obnoveny až v průběhu devadesátých let.⁴⁷

Navzdory negativnímu postoji veřejnosti k jakýmkoli projevům mezinárodní solidarity, který byl v české společnosti silně zakořeněný od doby členství v Radě vzájemné hospodářské pomoci, Česká republika obnovila zahraniční rozvojovou spolupráci v roce 1995 se vstupem do OECD, který potvrzoval její náležitost k západním demokraciím.⁴⁸ Česká republika se tak jako jedna z prvních transformujících se států připojila k vyspělým dárcovským zemím a započala cestu vlastní přeměny z příjemce na dárce.⁴⁹ Vláda v březnu roku 1995 usnesením č. 153 přijala *Zásady pro poskytování zahraniční pomoci*, kterými se Česká republika přihlásila k hodnotám mezinárodního společenství vycházejících ze závěrů konferencí OSN a z nové rozvojové strategie OECD. Zásady pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci definovaly kompetence jednotlivých aktérů, potvrdily dosavadní systém s rozhodující rolí jednotlivých resortních ministerstev a s vedoucí úlohou Ministerstva zahraničních věcí ČR a popsaly postupy pro poskytování zahraniční rozvojové spolupráce.⁵⁰

Dalším impulsem pro obnovu a rozvoj systému se staly výstupy Miléniového summitu OSN v roce 2000 a Konference o financování rozvoje v Monterrey, která se

⁴⁷ HLAVIČKOVÁ, Z. a kol.: Česká republika pomáhá: zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2007. 2008, s. 7.

⁴⁸ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 30.

⁴⁹ HLAVIČKOVÁ, Z. a kol.: Česká republika pomáhá: zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2007. 2008, s. 7.

⁵⁰ VLÁDA ČR: Usnesení vlády ČR č. 153 k zásadám pro poskytování zahraniční pomoci. 1995.

konala v roce 2002. Na základě principů, na kterých se shodlo mezinárodní společenství, byl Ministerstvem zahraničních věcí ČR vypracován návrh *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007*. Tento návrh byl předložen vládě, která Koncepci přijala usnesením vlády č. 91 v lednu roku 2003. Tímto dokumentem se „Česká republika přihlásila k mezinárodním rozvojovým principům, jako je princip partnerství, respektování priorit partnerských zemí a zvyšování efektivnosti pomoci.“⁵¹ Hlavním cílem zahraniční rozvojové spolupráce se v tomto dokumentu stalo omezení chudoby prostřednictvím udržitelného ekonomicko-sociálního rozvoje a zahraniční rozvojová spolupráce byla zakotvena jako integrální součást zahraniční politiky České republiky a prostředek sloužící k naplňování jejich zahraničně-politických cílů.

Pro zahraniční rozvojovou spolupráci je však v Koncepci používán termín *oficiální rozvojová pomoc*, či *oficiální pomoc*, jejímž hlavním znakem je její nekomerční charakter. Role soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci tak zatím zůstávala v pozadí a o jeho možném zapojení je v Koncepci pouze zmínka. Konkrétně je role podnikatelské sféry v Koncepci uváděna v souvislosti s Českou rozvojovou platformou, která měla sdružovat zástupce podnikatelské, akademické i neziskové sféry, i zástupce širší veřejnosti. Jejich názory a zapojení do diskuse byly podle Koncepce nutnou podmínkou pro její dlouhodobé úspěšné naplňování. Soukromý sektor tedy hrál v počátcích obnovy české zahraniční rozvojové spolupráce pouze marginální roli. Ačkoliv se Koncepce nevěnuje roli soukromého sektoru, jedná se o průlomový dokument, který vymezuje základní charakteristiky zahraniční rozvojové spolupráce, její cíle a sektorové a teritoriální priority. Koncepce zakotvila základy obnovené zahraniční rozvojové spolupráce, na kterých mohlo být stavěno v dalších letech při transformaci systému.⁵²

Dalším impulsem pro rozvoj systému zahraniční rozvojové spolupráce byl vstup České republiky do Evropské unie. Vláda při této příležitosti vydala v březnu roku 2004 usnesení č. 302 k zásadám zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie. Toto usnesení nahradilo usnesení č. 153 vydané v roce 1995 u příležitosti přijetí zásad pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci. Mezi hlavní

⁵¹ HLAVIČKOVÁ, Z. a kol.: Česká republika pomáhá: zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2007. 2008, s. 7.

⁵² MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční rozvojové pomoci na období let 2002–2007. 2002.

cíle české zahraniční rozvojové spolupráce byl na druhou pozici, následující za primárním cílem snižování chudoby, zařazen ekonomicko-průmyslový rozvoj a postupná integrace partnerských zemí do světové ekonomiky. Byly zde také specifikovány zahraničně-politické cíle, k jejichž naplňování měla zahraniční rozvojová spolupráce přispívat. Konkrétně bylo v zásadách uvedeno, že „zahraniční rozvojová spolupráce odráží zájmy a potřeby ČR a napomáhá intenzifikaci politických a hospodářských vztahů mezi partnerskými zeměmi a ČR.“⁵³ Zde již můžeme pozorovat první náznaky úvah o rozvoji zahraniční rozvojové spolupráce jednak směrem altruistické pomoci, jednak směrem naplňování vlastních zájmů.

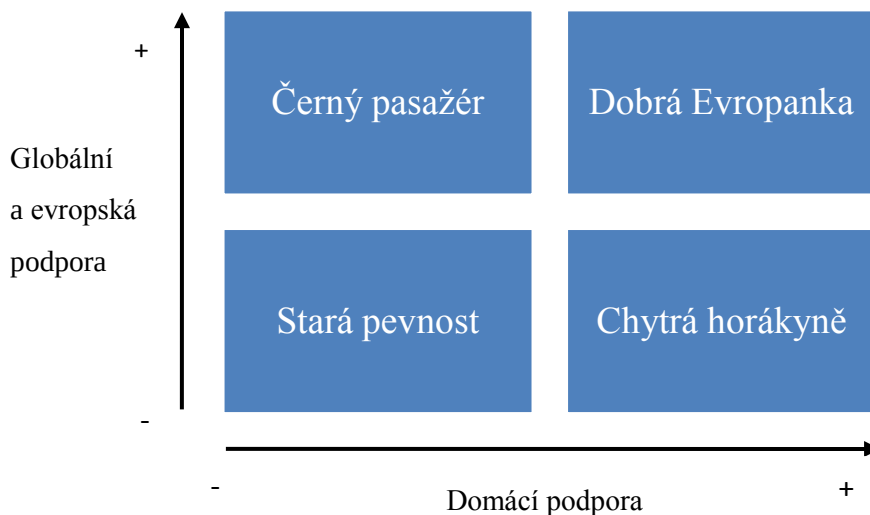
Pro roli soukromého sektoru je klíčový vývoj systému zahraniční rozvojové spolupráce především od roku 2007. Již v roce 2006 vznikl nový zákon o veřejných zakázkách, který upravil možnosti a podmínky vstupu soukromých podnikatelských subjektů do výběrových řízení na projekty zahraniční rozvojové spolupráce. V roce 2007 byl vládou přijat dokument *Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce*, na jehož základě byly započaty změny v institucionální struktuře zahraniční rozvojové spolupráce, v jejím řízení a koordinaci (viz kapitola 2.1). Zásadním krokem transformace bylo v roce 2010 schválení zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí, který poprvé legislativně definoval institucionální a organizační systém zahraniční rozvojové spolupráce. Celý proces transformace institucionální a organizační struktury vyvrcholil vznikem dokumentu *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*, ve které je přímo zakotvena snaha resortních ministerstev (především Ministerstva průmyslu a obchodu ČR) o maximální podporu zapojení českých podnikatelských subjektů do zahraniční rozvojové spolupráce.

Budoucí vývoj zahraniční rozvojové spolupráce nastínil Ondřej Horký ve čtyřech scénářích vývoje české zahraniční rozvojové spolupráce do roku 2020. Svou analýzu založil na dvou kritériích, kterými jsou (a) důležitost globálních problémů a existence konsensu na mezinárodní úrovni tyto problémy řešit a (b) důležitost mezinárodních závazků České republiky, politický konsensus a ochota tyto závazky naplňovat nejen objemově, ale především efektivně. Na základě analýzy chování aktérů a působení vnějších vlivů v minulosti a extrapolací trendů a nejistot v budoucnosti

⁵³ VLÁDA ČR: Usnesení vlády ČR č. 302 k zásadám zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie. 2004.

navrhuje Horký čtyři možné scénáře vývoje. Tyto scénáře jsou extrémními případy se stejnou pravděpodobností výskytu a reálný vývoj jim nemusí odpovídat. Jednotlivé faktory zahrnuté do těchto scénářů však mohou být do různé míry ovlivňovány a formovány rozhodnutími vlády. Scénáře tedy nemají být předpovědí budoucnosti, ale nástrojem pro zlepšení schopnosti aktérů reagovat na reálný vývoj. Scénáře jsou pro větší názornost zobrazeny ve schématu č. 3.

Schéma č. 3: Scénáře vývoje české zahraniční rozvojové spolupráce

Zdroj: Horký, 2011, s. 3.

Scénář nazvaný *Stará pevnost* počítá se stagnací evropské integrace, poklesem podpory zahraniční rozvojové spolupráce na mezinárodní úrovni, větším důrazem na transatlantické vztahy a se zvyšující se hladinou nacionalismu a xenofobie na domácí politické scéně. Podstatou scénáře *Černý pasažér* je naopak silná podpora zahraniční rozvojové spolupráce na mezinárodní úrovni, avšak slabá ochota České republiky zapojovat se do ní a čisté její pojetí jako nástroje proexportní politiky. Scénář *Chytrá horákyně* navzdory útlumu aktivity mezinárodního společenství na poli zahraniční rozvojové spolupráce vyniká českým prorozvojovým přístupem s důrazem na transfer udržitelných technologií a zkušeností s politickou a ekonomickou transformací do blízkých regionů. Poslední scénář nazvaný *Dobrá Evropanka* předpokládá díky fungující koordinaci zahraniční rozvojové spolupráce ze strany Evropské unie a dalších mezinárodních organizací a proaktivnímu přístupu České republiky schopnost ČR navazovat spolupráci i s nejchudšími státy ze vzdálenějších regionů, a tak se viditelně

podílet na plnění zákonem stanoveného cíle zahraniční rozvojové spolupráce – snižování chudoby.⁵⁴

⁵⁴ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce v roce 2020: Stará pevnost, Černý pasažér, Chytrá horákyňě nebo Dobrá Evropanka? 2011, s. 3-11.

2 Zahraniční rozvojová spolupráce ČR v současnosti

Dokument, který poskytuje základní rámec pro českou zahraniční rozvojovou spolupráci je zákon č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí, který vešel v platnost roku 2010 a stal se završením období transformace systému české zahraniční rozvojové spolupráce. Tato kapitola se zaměřuje na současnou podobu české zahraniční rozvojové spolupráce a to konkrétně na období od roku 2007, kdy byla započata transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce, do roku 2017, který je posledním rokem platnosti současné koncepce zahraniční rozvojové spolupráce. Cílem kapitoly není, vzhledem k jejímu rozsahu, podat detailní analýzu změn, které v tomto období v systému proběhly; pro zkoumání role soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci je však nutné zasadit tuto problematiku do širšího kontextu fungování celého systému. Nejprve je proto pojednáno o procesu transformace se zaměřením na institucionální rámec a vazby mezi jednotlivými aktéry, další podkapitola se zabývá současnou koncepcí české zahraniční rozvojové spolupráce a třetí podkapitola rozebírá nástroje pro zapojení soukromého sektoru do rozvojových projektů.

2.1 Transformace systému a současný institucionální rámec zahraniční rozvojové spolupráce ČR s účastí soukromého sektoru

Zahraniční rozvojová spolupráce patří do oblasti reaktivního přístupu zahraniční politiky. Její agenda je vytvářena primárně na základě znění mezinárodních a evropských dokumentů, které se Česká republika zavázala respektovat.⁵⁵ Tyto závazky však nejsou jedinou výzvou, na kterou musí Česká republika reagovat. Nejen že se musí přizpůsobovat vnějším změnám, které v dynamickém prostředí zahraniční rozvojové spolupráce nastávají, po „návratu do Evropy“ musí také usilovat o srovnání úrovně systému zahraniční rozvojové spolupráce se stabilní úrovní systémů tradičních dárců ze západní a severní Evropy, aby tak vynahradila nedostatek svých zkušeností s poskytováním zahraniční rozvojové spolupráce podle mezinárodně platných standardů. Zahraniční rozvojová spolupráce v podobě, v jaké fungovala do konce minulého tisíciletí, se ukázala jako nedostačující z hlediska její efektivnosti,

⁵⁵ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 27.

transparentnosti a systémovosti, jak konstatovala analýza a hodnocení v září 2001.⁵⁶ Proto bylo přistoupeno k procesu transformace, který měl za úkol systém změnit tak, aby odpovídal současnému pojetí a rozsahu zahraniční rozvojové spolupráce.

Transformace systému byla České republice doporučena i ze strany OECD. Konkrétně je ve zprávě OECD pro Českou republiku uvedeno: „Reforma českého systému zahraniční rozvojové spolupráce vyžaduje provedení mnoha výrazných institucionálních změn. Tyto změny zahrnují: ujasnění role a odpovědnosti jednotlivých ministerstev podle jejich oblastí expertízy, integrace jednotlivých rozptýlených útvarů pod odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS), vytvoření jasných linií odpovědnosti mezi ORS a nově navrženou implementační agenturou a poskytnutí odpovídajících zdrojů na zahraniční rozvojovou spolupráci českým zastupitelským úřadům.“⁵⁷ Ačkoliv politická vůle nutná pro změnu systému se objevila již v roce 2004, kdy vláda ve svém prohlášení podpořila nutnost zefektivnění systému,⁵⁸ až vláda, která nastoupila do úřadu v lednu roku 2007, označila sjednocení a zefektivnění systému zahraniční rozvojové spolupráce za prioritu a na svém zasedání dne 19. října 2007 přijala *Návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR*.

Za hlavní slabé stránky systému, na které měl být proces transformace zaměřený, byly označeny nejasná odpovědnost, roztržičnost, neefektivnost a duplikace, malá viditelnost a podpora a omezená schopnost reagovat na mezinárodní závazky. Důsledky těchto nedostatků se projevovaly v řízení celého systému. Zaprvé, ačkoliv bylo Ministerstvo zahraničních věcí ze zákona odpovědné za koordinaci zahraniční rozvojové spolupráce, jisté pravomoci zůstávaly i jednotlivým resortním ministerstvům. V praxi pak docházelo k tomu, že MZV nemělo odpovídající nástroje k tomu, aby mohlo celý systém koordinovat. Zadruhé, protože pravomoci v rámci systému zůstávaly na resortech, jednotlivá ministerstva nebyla nucena spolupracovat. To vedlo k tomu, že aktivity a projekty jednotlivých ministerstev nebyly komplexně provázány, a tak nemohly optimálně reagovat na rozvojové problémy přesahující jednu specifickou

⁵⁶ EXNEROVÁ, V. a kol.: Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. 2012.

⁵⁷ OECD: DAC Review of the Czech Republic. 2007, s. 19.

⁵⁸ VLÁDA ČR. Usnesení vlády č. 302 k institucionálnímu zajištění a zásadám zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU. 2004.

oblast expertízy. Zatřetí rozdělení pravomocí mezi jednotlivá ministerstva bylo zdrojem duplikací a tedy neefektivní práce.⁵⁹

Tyto tři problémy vyzdvihla i Zuzana Hlavičková, ředitelka odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Za největší problém systému před transformací označila rozdělení řízení zahraniční rozvojové spolupráce mezi deset resortních ministerstev. Ministerstvo zahraničních věcí sice připravovalo plány na další roky, které obsahovaly identifikaci jednotlivých projektů; na tyto projekty však poté připravovala výběrová a dotační řízení jednotlivá resortní ministerstva. Tato řízení byla schvalována vládou. Její usnesení však měla pro ministerstva jen poradní váhu a nebyla závazná. Zuzana Hlavičková podotkla, že v tomto případě nešlo jen o přidělení finančních prostředků, ale především o závazky vůči prioritním zemím, ve kterých Česká republika působí. Ministerstva se totiž, často pod tlakem lobbistů, již na poslední chvíli rozhodla, že daná země pro ně není atraktivní a že v ní rozvojový projekt nebudou realizovat. To byl podle Zuzany Hlavičkové problém celé České republiky a tato situace nebyla únosná.⁶⁰

Čtvrtým problémem bylo, že zahraniční rozvojová spolupráce neměla vyhrazenou vlastní kapitolu ve státním rozpočtu a spadala do rozpočtové kapitoly *Všeobecná pokladní správa*, což snižovalo její důležitost i v očích veřejnosti, jejíž podpora je pro realizaci zahraniční rozvojové spolupráce žádoucí. Agenda zahraniční rozvojové spolupráce na resortních ministerstvech navíc byla často považována za okrajovou, což jen posilovalo vnímání zahraniční rozvojové spolupráce jako nástroje zahraniční politiky s nižší důležitostí. A zapáté, vzhledem k rozptýlení pravomocí mezi resortní ministerstva nemohlo dojít ke sladění aktivit na úrovni státu. Harmonizace české zahraniční rozvojové spolupráce s ostatními státy-dárci požadovaná ze strany mezinárodního společenství pak byla naprosto nemožná.⁶¹

Návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR stanovil přesný časový harmonogram transformace, působnost orgánů státní správy a dalších orgánů zapojených do zahraniční rozvojové spolupráce, způsob zajišťování realizace

⁵⁹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce. 2007.

⁶⁰ HLAVIČKOVÁ, Z. In URBANOVÁ, H.: Jak funguje systém zahraniční rozvojové spolupráce v České republice. 2008, s. 6.

⁶¹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce. 2007.

rozvojových projektů, rozpočet a financování. Podle harmonogramu byla transformace završena až v roce 2010 vydáním nového zákona upravujícího zahraniční rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc a začátkem platnosti nové koncepce. Transformace tak byla rozložena do období tří let, což mělo zajistit dokončení již běžících projektů, a tak plynulý přechod na nový systém.⁶² Dokument představil návrhy pro úplné odstranění identifikovaných slabých stránek a tak zefektivnění systému, jež bylo prioritním cílem vlády. Ministerstvo zahraničních věcí tyto návrhy shrnulo do čtyř hlavních cílů, kterými bylo (a) sjednocení odpovědnosti a pravomocí postupným převodem většiny⁶³ projektů do gesce MZV, (b) sjednocení rozpočtu na zahraniční rozvojovou spolupráci a jeho zahrnutí do rozpočtové kapitoly MZV, (c) zachování koncepční a expertní role resortních ministerstev zřízením Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci a (d) důsledné oddělení koncepční a implementační funkce zřízením organizační složky státu Rozvojové středisko.^{64,65}

Vzhledem k tematickému zaměření práce bude dále pojednáno o cílech týkajících se institucionálního a organizačního uspořádání zahraniční rozvojové spolupráce po transformaci, jejichž naplnění mělo výrazný dopad i na zapojení soukromého sektoru. Z aktérů bude dále detailněji rozebrána Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci. O ostatních aktérech bude vzhledem k rozsahu kapitoly pojednáno pouze rámcově (viz schéma č. 4). Je však nutné věnovat se nejprve ucelenému pohledu na systém. V něm má hlavní koordinační roli Ministerstvo zahraničních věcí. Veškeré projekty kromě výjimek (Ministerstvo průmyslu a obchodu – Aid for Trade, Ministerstvo vnitra – migrace a bezpečnost a Ministerstvo financí – řízení veřejných financí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – stipendia) jsou svěřeny do gesce MZV. Ministerstvo zahraničních věcí vypracovává strategické dokumenty, roční plány dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráce, střednědobé výhledy, zajišťuje evaluaci projektů a programů a řídí Českou rozvojovou agenturu.

Aby v systému byla zachována kvalitně vybudovaná expertíza resortních ministerstev, jsou jejich zástupci sdruženi v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci,

⁶² VLÁDA ČR: Návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR č.j. 1361/07. 2012.

⁶³ Do gesce MZV měly přejít všechny projekty ZRS kromě výjimek, které MZV vzhledem k jejich specifčnosti deleguje na jiná ministerstva (např. Aid for Trade v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu).

⁶⁴ Rozvojové středisko bylo k 1. lednu 2008 nahrazeno Českou rozvojovou agenturou.

⁶⁵ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce. 2007.

jejímiž hlavními funkcemi je zajišťování koordinace a předkládání doporučení týkajících se řízení a realizace zahraniční rozvojové spolupráce ministři zahraničních věcí a zajišťování „koherence mezi cíli a prioritami zahraniční rozvojové spolupráce a ostatními nástroji vládní politiky, které mají nebo mohou mít přímý či nepřímý dopad na rozvojové země.“⁶⁶ Tak je zajištěna koordinace aktivit realizovaných jednotlivými ministerstvy a harmonizace cílů a priorit zahraniční rozvojové spolupráce a cílů a priorit vlády v jiných oblastech. Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci má i přidružené členy, kterými je zástupce České rozvojové agentury, Českého fóra pro rozvojovou spolupráci a Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Přidružení členové mají v Radě pouze poradní hlas. Díky přístupu k projednávaným dokumentům však mohou jednání a hlasování ovlivnit svým expertním názorem.⁶⁷

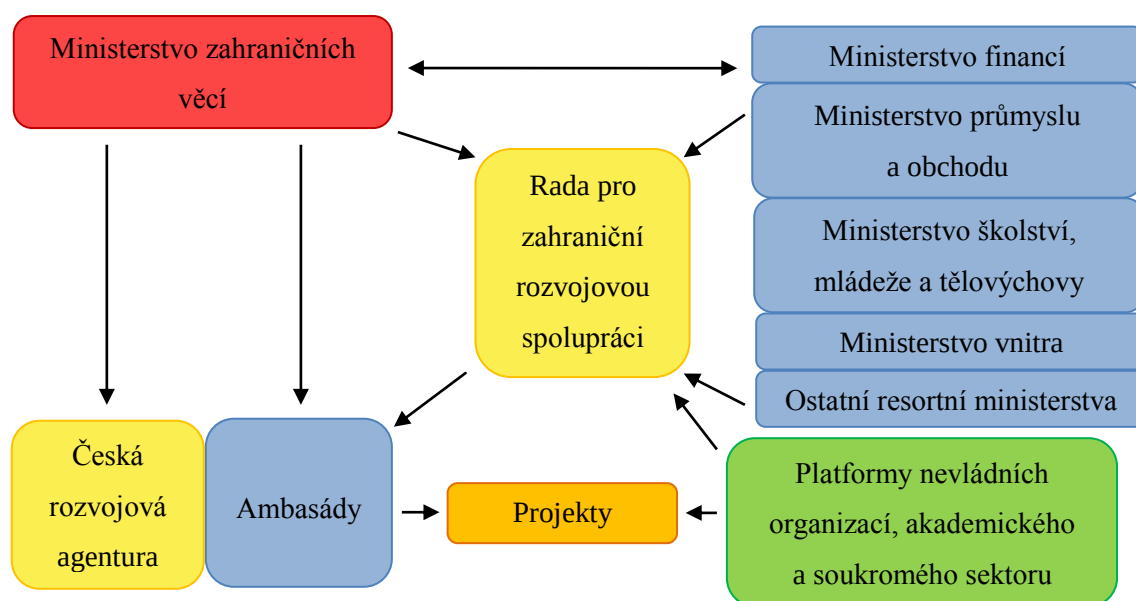
Implementační funkce Ministerstva zahraničních věcí byla přenesena na Českou rozvojovou agenturu (před rokem 2008 Rozvojové středisko), jejíž základní odpovědností je implementace zahraniční rozvojové spolupráce – tedy identifikace vhodných příležitostí pro projekty, pořádání výběrových řízení, podpis smluv s vybranými subjekty a monitorování průběhu realizace projektů. Implementační funkci mají v jistém rozsahu i jednotlivé zastupitelské úřady v prioritních zemích, které ve své gesci mohou realizovat tzv. malé lokální projekty. Tyto projekty, jejichž rozpočet je omezen na 500 tisíc korun, mají umožnit ambasadám, aby využily svou znalost tamějšího prostředí a mohly přispět k rozvoji lokálního společenství (např. vzdělávacími projekty nebo dodávkou zdravotnického či sociálního zařízení). Kromě toho, že české ambasády hrají významnou úlohu v procesu identifikace, formulace a implementace projektů v dané zemi, jsou také důležitým prostředníkem pro komunikaci státních institucí i nevládních subjektů v prioritní zemi s realizátory projektů v České republice.⁶⁸ Pro přehlednost je systém zahraniční rozvojové spolupráce v jeho současné podobě zobrazen ve schématu č. 4.

⁶⁶ VLÁDA ČR: Statut Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci. 2007, čl. 2, odst. 1.

⁶⁷ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 71.

⁶⁸ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE CZECH REPUBLIC: Czech Development Cooperation. 2013, s. 67.

Schéma č. 4: Systém zahraniční rozvojové spolupráce po jeho transformaci⁶⁹

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013, s. 66.

Platformy neziskových organizací, akademického sektoru a soukromého sektoru mají v systému od jeho transformace vlastní pozici. Nevládní sektor je v systému zahraniční rozvojové spolupráce reprezentován Českým fórem pro rozvojovou spolupráci (FoRS), které od roku 2002 sdružuje subjekty nevládní a akademické sféry. Členskou základnu tvoří nevládní organizace jako je například ADRA, Člověk v tísni nebo Charita Česká republika, výzkumné instituce jako například Ústav mezinárodních vztahů nebo zástupci akademické sféry jako Fakulta mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze. Vize této nevládní organizace je zaměřena na „odstranění extrémní chudoby, environmentálně udržitelný a sociálně spravedlivý rozvoj, naplňování lidských práv a předcházení a nenásilné řešení konfliktů.“⁷⁰ Ačkoliv se cíle soukromého sektoru a nevládních organizací mohou zdát naprosto odlišné především z důvodu idealisticky zaměřených vizí nevládních organizací a pragmaticky uvažujícího soukromého sektoru, nelze v tomto případě generalizovat. Podle strategie FoRS na roky 2011–2015 „FoRS usiluje o společné zvyšování efektivity, kvality a objemu české

⁶⁹ Červená barva označuje vůdčí roli koordinátora celého systému. Modrou barvou jsou zvýrazněna jednotlivá ministerstva a ambasády, kterým byly v rámci systému ponechány jisté pravomoci. Žlutá barva je použita pro nové orgány, které vznikly pro účely zefektivnění systému v rámci jeho transformace. Zelenou barvou jsou označeny platformy, které mají vliv na rozhodování v Radě a zároveň samy realizují projekty.

⁷⁰ ČESKÉ FÓRUM PRO ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI: Strategie FoRS 2011–2015. 2011, s. 1.

zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci.⁷¹ To ukazuje, že minimálně cíl zvyšování objemu spolupráce je oběma sektorům společný. Soukromý sektor se od nevládního sektoru může také inspirovat ve věcech propagace zahraniční rozvojové spolupráce a zvyšování povědomí o možnostech uplatnění soukromých firem v rozvojových projektech.

Soukromý sektor zastupuje v systému Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Platforma vznikla v roce 2007, aby plnila funkci prostředníka mezi Ministerstvem zahraničních věcí a Rozvojovým střediskem (od roku 2008 ČRA) jako zadavatelem projektů na jedné straně a soukromými podnikatelskými subjekty na straně druhé. V současnosti má Platforma podnikatelů 23 přímých členů,⁷² v případě účasti na jednání Rady zastupuje přes 1800 soukromých firem, které tvoří její členskou základnu. Platforma má díky přidruženému členství v Radě možnost hájit zájmy podnikatelských subjektů a ovlivňovat směřování zahraniční rozvojové spolupráce v budoucnosti.⁷³

Hlavním účelem Platformy je sdílení zkušeností a informací firmami, které jsou zapojeny do zahraniční rozvojové spolupráce. Tato data jsou ještě rozšiřována informacemi z vlastních zdrojů Platformy. Podle stanov Platformy je jejím hlavním cílem „podporovat účast českých podniků v rozvojových projektech v rozvojových zemích, prosazovat změnu systému české zahraniční rozvojové spolupráce a zastupovat v něm zájmy podnikatelské sféry a vytvářet koherenci mezi principy zahraniční rozvojové spolupráce a podporou exportních aktivit českých výrobců.“⁷⁴ Platforma se tak zaměřuje přímo na ekonomickou dimenzi české zahraniční rozvojové spolupráce (viz kapitola 2.2) a i když členským firmám nezaručuje přidělení zakázky v rozvojovém projektu, nabízí jim společné know-how a kontakty, které mohou přispět k úspěšnosti českých firem v zahraniční rozvojové spolupráci a v dalším působení na rozvojových trzích.

⁷¹ ČESKÉ FÓRUM PRO ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI: Strategie FoRS 2011-2015. 2011, s. 1.

⁷² Přímými členy Platformy jsou Svaz průmyslu a dopravy ČR, Svaz strojírenské technologie, Asociace podniků českého železničního průmyslu, Asociace výrobců a dodavatelů zdravotnických prostředků, CREA Hydro&Energy a osmnáct samostatných podnikatelských subjektů.

⁷³ PLATFORMA PODNIKATELŮ PRO ZRS: O Platformě. 2014.

⁷⁴ PLATFORMA PODNIKATELŮ PRO ZRS: Stanovy Platformy podnikatelů pro ZRS. 2007, čl. 2, odst. 2.

Členské firmy Platformy získávají díky její činnosti informace a expertízy ohledně přípravy na výběrová řízení na realizaci projektů vyhlášená Českou rozvojovou agenturou, údaje o prioritních zemích nebo případně na základě zájmu firem i údaje o dalších rozvojových zemích, které zahrnují „průběžný monitoring politicko-hospodářského dění v těchto zemích i z hlediska jednotlivých oborů, investic v místě apod., poskytují obraz o místním prostředí a jsou podkladem pro vlastní strategické rozhodování.“⁷⁵ Platforma také zvyšuje povědomí svých členů o principech a standardech zahraniční rozvojové spolupráce formou konferencí a seminářů, což je důkazem toho, že „uznává legitimitu rozvojové spolupráce jako nástroje snižování chudoby.“⁷⁶ Její vize zastřešování zájmů českých podnikatelských subjektů však zůstává čistě pragmatická, i když Platforma nepovažuje a neprezentuje zahraniční rozvojovou spolupráci jako čistě exportní nástroj.

2.2 Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017 a soukromý sektor

Nový institucionální rámec české zahraniční rozvojové spolupráce byl vytvořen pro efektivní naplňování strategie ukotvené v *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017* (dále také *Koncepce*), která je zaštitěna zákonem č. 151/2010 Sb. o poskytování zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci do zahraničí z roku 2010. Zatímco zákon definuje pojmy zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, vymezuje pravomoci a odpovědnost jednotlivých aktérů zapojených do systému zahraniční rozvojové spolupráce a právně zakotvuje Českou rozvojovou agenturu jako nástroj pro implementaci zahraniční rozvojové spolupráce, *Koncepce* je dokument, který určuje strategii a tedy i cíle a sektorové a teritoriální priority pro období osmi let. Jako dokument, který vznikl v rámci procesu transformace, „reflektuje mezinárodní doporučení týkající se efektivity, transparentnosti a koherence“ a jako zahraničně-politický dokument „zvažuje změny v zahraniční politice a ekonomický kontext, stejně jako nové závazky České republiky vůči Evropské unii a dalším multilaterálním fóřům.“⁷⁷

⁷⁵ PLATFORMA PODNIKATELŮ PRO ZRS: Výhody členství v Platfórmě podnikatelů pro ZRS. 2014.

⁷⁶ HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. 2010, s. 75.

⁷⁷ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE CZECH REPUBLIC: Czech Development Cooperation. 2013, s. 62.

Koncepce vychází z mezinárodních dokumentů, které se Česká republika zavázala respektovat – mezi něž patří Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals), Evropský konsensus o rozvoji, Pařížská deklarace o efektivnosti pomoci, Akční agenda z Akkry a Závěrečný dokument z Pusanu.⁷⁸ Koncepce jako rámcový strategický cíl zahraniční rozvojové spolupráce uvádí „odstraňování chudoby a podporu bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle.“⁷⁹ Navzdory primárnímu cíli odstraňování chudoby je však v Koncepci také uvedeno, že zahraniční rozvojová spolupráce je integrální součástí zahraniční politiky České republiky a podílí se na naplňování jejích cílů.

Tyto cíle jsou v Koncepci definovány takto: „Základním cílem české zahraniční politiky je zajišťovat bezpečnost a prosperitu České republiky a jejích občanů a chránit zájmy českých subjektů v zahraničí. Pro dosažení tohoto cíle působí zahraniční politika ve třech základních dimenzích, a to politické, bezpečnostní a ekonomické.“⁸⁰ Pokud je tedy zahraniční rozvojová spolupráce pomocným nástrojem pro naplňování zahraničně-politických cílů, podle *Koncepce zahraniční politiky ČR* napomáhá i naplňování cílů v ekonomické oblasti. To je sféra, která nás vzhledem k tématu zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce, nejvíce zajímá a o které můžeme mluvit jako o ekonomické dimenzi zahraniční rozvojové spolupráce.

Principy zahraniční rozvojové spolupráce jsou v Koncepci definovány jako vlastnictví, partnerství, posilování systémů, zvyšování kapacit, vzájemná odpovědnost a transparentnost. Díky přímému vlastnictví rozvojové spolupráce danou rozvojovou zemí dochází k přenesení odpovědnosti za rozvoj na ni, což zaručuje větší efektivnost spolupráce a její větší přínosnost. Princip partnerství zaručuje poskytování zahraniční rozvojové spolupráce přímo „na míru“ požadavkům dané rozvojové země. Země identifikuje své potřeby v oblasti rozvoje a dárce reaguje na její poptávku, což opět zvyšuje intenzitu zapojení samotné rozvojové země do procesu spolupráce a přenáší část odpovědnosti na její stranu. Česká rozvojová spolupráce také cílí na posilování

⁷⁸ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013. 2014, s. 2.

⁷⁹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017. 2010, s. 6.

⁸⁰ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční politiky České republiky. 2011, s. 4.

systemů a zvyšování kapacit rozvojových zemí, aby byly samy schopny formulovat a realizovat rozvojovou politiku aktivněji. Vzájemná odpovědnost je principem, který je nutný pro efektivnost zahraniční rozvojové spolupráce. Dárce i příjemce jsou odpovědní za dopady a výsledky daného projektu jak vůči sobě navzájem, tak i vůči svým občanům a skupinám zainteresovaným na projektu. Posledním principem je transparentnost a otevřenost veřejné diskusi, do které se mohou zapojit nejrůznější aktéři od neziskových organizací přes akademickou sféru po soukromý sektor.⁸¹

Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010-2017 také stanovila nové sektorové a teritoriální priority české zahraniční rozvojové spolupráce. Již návrh transformace obsahoval podmínky, na základě kterých mají být teritoriální a sektorové priority stanovovány. U teritoriálních priorit se jedná především o „posouzení potřeby rozvojové spolupráce, (...) úroveň demokracie, dodržování lidských práv a zásad dobrého vládnutí, vyhodnocení předchozí realizace zahraniční rozvojové spolupráce ČR a zohlednění dělby práce s ostatními dárci.“ Kromě toho by měl být posouzen také vztah dané země k ČR a „možnost upevnění již existujících nebo vytvoření nových žádoucích politických a ekonomických vazeb.“⁸²

Na základě těchto kritérií byly prioritní země české zahraniční rozvojové spolupráce rozděleny do tří skupin – programové země (tj. země nejvíce prioritní), projektové země (tj. země také prioritní, ale bez zastřešujícího programu spolupráce) a země, v nichž bude spolupráce pokračovat v jiném rozsahu než v předcházejícím programovém období (tj. dříve země programové).⁸³ Mezi programové země byly zařazeny Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko a Mongolsko; mezi projektové země byly vybrány Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území a Srbsko a skupinu zemí, se kterými bude spolupráce pokračovat v jiném rozsahu, tvoří Angola, Jemen, Vietnam a Zambie.⁸⁴ Přehled prioritních zemí je uveden v tabulce č. 2. Sektorové priority mají zohledňovat priority mezinárodního společenství,

⁸¹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017*. 2010, s. 6-7.

⁸² VLÁDA ČR: *Návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR č.j. 1361/07*. 2012, s. 14.

⁸³ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: *Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce ČR*. 2013, s. 5.

⁸⁴ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017*. 2010, s. 13-15.

české komparativní výhody a předešlé již uskutečněné realizace projektů a rozdělení dělby práce s ostatními dárci.⁸⁵ Koncepce na základě posouzení těchto podmínek uvádí pět prioritních sektorů, na které se Česká republika bude zaměřovat: životní prostředí, zemědělství, sociální rozvoj, ekonomický rozvoj, podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace.⁸⁶

⁸⁵ VLÁDA ČR: Návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR č.j. 1361/07. 2012, s. 14.

⁸⁶ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017. 2010, s. 16-17.

Tabulka č. 2: Přehled prioritních zemí české zahraniční rozvojové spolupráce

Programové země	Projektové země	Země s jiným rozsahem spolupráce
• Afghánistán • Bosna a Hercegovina • Etiopie • Moldavsko • Mongolsko	• Gruzie • Kambodža • Kosovo • Palestinská autonomní území • Srbsko	• Angola • Jemen • Vietnam • Zambie

Zdroj: MZV ČR: Koncepce ZRS na období 2010–2017, 2010, s. 13–15.

Soukromý sektor vstupuje do projektů zahraniční rozvojové spolupráce především s pragmatickými cíli a s ohledem na komerční výhodnost spolupráce.⁸⁷ V oblasti výběru teritoriálních a sektorových priorit je pro soukromý sektor kromě charakteru ekonomických vztahů České republiky a daného státu důležitá právě komerční návaznost projektů zahraniční rozvojové spolupráce možné setrvání na daném trhu po skončení realizace projektu. Atraktivní jsou pro firmy ty projekty, v rámci kterých má podnikatelský subjekt co nabídnout. Zde je nutné vyzdvihnout spolupráci v oblasti ekonomického rozvoje, který je primárně cílen na přenos technologií a know-how, které české firmy mohou poskytnout. Pro skupinu zemí, ve kterých spolupráce pokračuje v jiném rozsahu než v předcházejícím programovém období, jsou také kromě malých lokálních projektů realizovaných místními subjekty v gesci zastupitelských úřadů, realizovány projekty ekonomické diplomacie.⁸⁸ Ty „jsou zaměřeny především na prezentaci českých firem a jejich výrobků, na pořádání podnikatelských misí, různých seminářů a workshopů, přičemž oborově jsou orientovány zejména na environmentální technologie, energetiku, dobývací techniku a nanotechnologie.“⁸⁹ Ministerstvo zahraničních věcí také usiluje o propojení ekonomických zájmů s pomocí rozvojovým zemím prostřednictvím tzv. kulatých stolů. Jedním příkladem může být setkání současného náměstka ministra zahraničních věcí Martina Tlapy, který má v gesci

⁸⁷ KRYLOVÁ, P.; OPRŠÁL, Z.: Hledání cest spolupráce v rozvojových zemích. České fórum pro rozvojovou spolupráci. 2013.

⁸⁸ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017. 2010, s. 15.

⁸⁹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ: Projekty ekonomické diplomacie v roce 2013. 2013.

ekonomickou diplomacii, se zástupci českých investorů, kteří působí v prioritních zemích, s představiteli Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci a Českého fóra pro rozvojovou spolupráci v červenci 2014. Předmětem setkání bylo hledání cesty pro efektivní propojení aktivit českých investorů a realizací rozvojových projektů.⁹⁰

Ekonomická diplomacie a zahraniční rozvojová spolupráce jsou provázány také v Exportní strategii České republiky 2012–2020. Konkrétně jde o zakotvení snahy „využít synergie plynoucí z projektů zahraniční rozvojové spolupráce a exportních projektů a přispět k tomu, aby se čeští exportéři mohli efektivně zapojit do projektů rozvojové pomoci.“⁹¹ V tomto případě jde o snahu Ministerstva průmyslu a obchodu získat díky zahraniční rozvojové spolupráci jako nástroji zahraniční politiky exportní příležitosti pro české podnikatelské subjekty. Předsedkyně výkonného výboru Platformy podnikatelů Dagmar Kuchtová přiznala, že veřejnost a především idealisticky orientované neziskové organizace pohlížejí na soukromý sektor většinou jednostranně jako na firmy, které nejsou ani řádně informovány o principech fungování zahraniční rozvojové spolupráce a jde jim pouze o zisk. Toto tvrzení však podle ní rozhodně nelze zevšeobecňovat na všechny soukromé subjekty. Negativní pohled veřejnosti může být dán nedostatečnou informovaností o aktivitách soukromého sektoru v rámci zahraniční rozvojové spolupráce. Jak řekla Hana Čermáková z firmy DEKONTA a.s. zapojené do české zahraniční rozvojové spolupráce: „Chyba soukromých firem může být, že se hodně věnují technické části, dokonale vypracovávají projekty, ale nijak se tím nechlubí. (...) Byla jsem hodně překvapená, jakou úžasnou práci některé firmy dělají, jak je odborně náročná, ale nikdo o ní neví.“⁹²

Podnikatelské subjekty na zahraniční rozvojové spolupráci oceňují případnou komerční návaznost projektů a možnost díky projektu generovat zisk. Vzhledem k tomu, že se geografické zaměření exportu a tedy zkušenosti ze zahraničních trhů u jednotlivých firem liší, je pochopitelné, že kromě poskytování většího objemu finančních prostředků ze státního rozpočtu na projekty zahraniční rozvojové spolupráce je jejich hlavním zájmem rozšiřování portfolia prioritních zemí. Jako argument pro

⁹⁰ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ: Kulatý stůl náměstka ministra zahraničních věcí ČR Martina Tlapy s českými investory. 2014.

⁹¹ MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU: Exportní strategie ČR pro období 2012–2020. 2012, s. 32.

⁹² URBANOVÁ, H.: Jak funguje systém zahraniční rozvojové spolupráce v České republice. 2008, s. 6-7.

zvyšování počtu prioritních zemí se nabízí snaha vlády diverzifikovat český export a vyhledávat exportní příležitosti do států mimo Evropskou unii. Samostatné vyhledávání příležitostí pro obchod na rozvojových trzích je pro většinu firem finančně velmi náročné. Proto je zapojení do projektů rozvojové spolupráce variantou, jak navázat obchodní kontakty v dané rozvojové zemi finančně méně náročnou cestou díky „státní podpoře“.⁹³ Stát se však na základě doporučení OECD a po vzoru zkušených dárců snaží naopak své priority koncentrovat do menšího počtu prioritních zemí, což soukromý sektor musí respektovat vzhledem k tomu, že poradní hlas v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci k ovlivnění tohoto rozhodnutí není dostačující.

Navzdory zájmům soukromého sektoru i ostatních aktérů realizujících projekty zahraniční rozvojové spolupráce finanční prostředky určené na zahraniční rozvojovou spolupráci České republiky od roku 2011 vykazují klesavou tendenci. Na zahraniční rozvojovou spolupráci bylo v roce 2013 vynaloženo 4,11 miliard korun (0,11 % HND), což znamená pokles o 0,01 procentního bodu oproti roku 2012 (v roce 2012 bylo na zahraniční rozvojovou spolupráci vyhrazeno 4,29 miliardy korun, v roce 2011 šlo o částku 4,44 miliard korun).⁹⁴ Ze 386 projektů bylo v roce 2013 86 projektů realizováno soukromými podnikatelskými subjekty, kterých se v roce 2013 zapojilo do zahraniční rozvojové spolupráce 46. Český soukromý sektor se na zahraniční rozvojové spolupráci podílel 35,86 % z celkového objemu finančních prostředků vynaložených na rozvojové projekty. Pro srovnání z neziskového sektoru realizovalo 44 subjektů 129 projektů s 38,96% podílem na celkových finančních prostředcích vynaložených na rozvojové projekty.

V roce 2012 naopak podíl soukromého sektoru na finančních prostředcích (37,68 %) převyšoval podíl neziskového sektoru (34,73 %) o téměř tři procentní body. Počet soukromých firem zapojených do zahraniční rozvojové spolupráce oproti roku 2012 v roce 2013 vzrostl z 32 na 46 subjektů a stejně jako počet projektů realizovaných soukromými subjekty, který se zvýšil z 58 na 86 projektů (viz tabulka č. 3.).⁹⁵ Tento růst navzdory snižování prostředků na zahraniční rozvojovou spolupráci lze vysvětlit lepší informovaností firem o možnostech spolupráce a vytvořením dalších možností pro zapojení firem do realizace projektů.

⁹³ ŠPOK, R.: Role českého soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci. 2013, s. 4.

⁹⁴ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013. 2014, s. 6.

⁹⁵ Tamtéž, s. 42.

**Tabulka č. 3: Srovnání zahraniční rozvojové spolupráce v letech 2012 a 2013
z hlediska zapojení soukromého sektoru**

Rok	Počet projektů – soukromý sektor	Počet firem	Finanční prostředky – soukromý sektor	Finanční prostředky – neziskový sektor
2012	58	32	37,68 %	34,73 %
2013	86	46	35,86 %	38,96 %

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2014.

Ze střednědobého vyhodnocení *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017* vypracovaného v roce 2014 vyplývá, že Ministerstvo zahraničních věcí klade do následujícího období velký důraz na participaci soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci. Jeho zapojení do projektů pomáhá v rozvojových zemích zmobilizovat tamější zdroje, a tak zajistit udržitelnost celého projektu a jeho komerční návaznost.⁹⁶ Z vyhodnocení také vyplývá, že do budoucna by zapojení soukromého sektoru mělo posílit a na soukromé firmy by mělo být pohlíženo jako na aktéry s nezastupitelnou rolí v zahraniční rozvojové spolupráci.⁹⁷ Tento dokument tedy předznamenává, že by se soukromý sektor v budoucnosti měl dostat do středu zájmu v této oblasti.

2.3 Formy zapojení soukromého sektoru do projektů zahraniční rozvojové spolupráce

Shrnutí české zahraniční rozvojové spolupráce v roce 2012⁹⁸ uvádí, že pokrok při naplňování primárního cíle zahraniční rozvojové spolupráce, kterým je globální snižování chudoby, je možné pouze při zapojení soukromého sektoru jako aktéra, který má rovnocenné postavení v systému zahraniční rozvojové spolupráce. Soukromý sektor je zde dokonce přirovnáván k „motoru rozvoje“. Protože Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo zahraničních věcí i Česká rozvojová agentura jsou si vědomy potenciálu, který soukromé firmy mohou vložit do projektů zahraniční rozvojové spolupráce, snaží se věnovat velkou pozornost motivaci českých podnikatelských subjektů k převzetí této role „motoru rozvoje“. I přes riziko, které s sebou investice do

⁹⁶ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Střednědobé vyhodnocení Koncepce ZRS ČR na období 2010–2017. 2014, s. 5.

⁹⁷ Tamtéž, s. 26.

⁹⁸ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE CZECH REPUBLIC: Czech Development Cooperation. 2013, s. 3.

rozvojových zemí nesou, mají firmy zájem se na projektech podílet především kvůli referencím a zkušenostem, které firma získá v regionech, kde běžně nepůsobí, jak řekl Jan Šíma ze společnosti AQUATEST a.s., která se podílí na projektech české zahraniční rozvojové spolupráce.⁹⁹ Česká republika si podle Ministerstva zahraničních věcí v rozvojových zemích vydobyla slibnou pozici díky kvalitě realizovaných projektů. A dobré jméno se následně promítá i do obchodních vztahů, z čehož opět profituje český soukromý sektor formou získávání zakázek v rozvojových zemích již v rámci běžných obchodních vztahů.¹⁰⁰

V době obnovy zahraniční rozvojové spolupráce v devadesátých letech dvacátého století, kdy její systém nebyl funkčně institucionalizován a formalizován, často fungovala taková praxe, kdy firma, která měla v určité rozvojové zemi své kontakty, formulovala projekt, který měl podpořit její obchodní činnost a tento projekt byl poté realizován jako součást zahraniční rozvojové spolupráce ČR.¹⁰¹ Taková praxe je ale v současnosti vyloučena vzhledem k přesně daným pravidlům, podle kterých se projekty řídí. Soukromý sektor se do české zahraniční rozvojové spolupráce může zapojit čtyřmi způsoby. Firma může zaprvé na základě výběrového řízení vypsaného Českou rozvojovou agenturou získat zakázku na formulaci nebo realizaci projektu zahraniční rozvojové spolupráce. Druhou možností je zapojení firmy do programu Rozvojově-ekonomické partnerství v gesci Ministerstva zahraničních věcí. Třetí možností, jak se zapojit do zahraniční rozvojové spolupráce, je pro soukromé subjekty program Studie proveditelnosti, jehož řízením je pověřena Česká rozvojová agentura. Začtvrté má soukromý sektor šanci zapojit se do programu Aid for Trade, pro který vypisuje výběrová řízení Ministerstvo průmyslu a obchodu. Tyto čtyři varianty zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce (viz schéma č. 5) budou z hlediska jejich metodiky a fungování rozebrány níže.

⁹⁹ MRÁZEK, V.: Rozvojové projekty: práce na komerčním využití léčebných vod v Etiopii. 2013.

¹⁰⁰ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE CZECH REPUBLIC: Czech Development Cooperation. 2013, s. 3.

¹⁰¹ ŠPOK, R.: Role českého soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci. 2013, s. 3.

Schéma č. 5: Varianty zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce

Zdroj: Autorka.

První možností zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce je podílení se na realizaci projektů vypsaných Českou rozvojovou agenturou. Řízení těchto projektů vychází z *Metodiky projektového cyklu dvoustranných projektů zahraniční rozvojové spolupráce*, která byla vypracovaná na základě znění zákona č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí, *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017* a vládního materiálu k transformaci zahraniční rozvojové spolupráce (viz kapitola 2.1). Metodika poskytuje standardizované postupy pro veškeré aktéry rozvojové konstituce, které vedou k efektivnímu naplňování cílů zahraniční rozvojové spolupráce. Tyto kroky jsou posloupně seřazeny do jednotlivých fází projektového cyklu, kterými je programování, identifikace, formulace, realizace a monitoring a evaluace.¹⁰² Metodika také definuje role jednotlivých aktérů v projektovém cyklu a obsahuje šablony pro projektovou dokumentaci.¹⁰³

¹⁰² Výstupem fáze programování je seznam prioritních zemí, do kterých bude česká ZRS v delším časovém horizontu nejméně pěti let směřovat. Výstupem fáze identifikace jsou sektory, na které se projekty ZRS budou soustředit. Výsledkem fáze formulace je projektový dokument, který specifikuje celý projekt. Fáze realizace a monitoring je fáze, ve které jsou realizovány činnosti (dodávka zboží nebo

Soukromé subjekty se mohou prostřednictvím České rozvojové agentury zapojit do fáze formulace nebo fáze realizace projektu. Zásadní podmínka, která v této situaci platí, je zákaz účasti stejné firmy v obou projektových fázích totožného projektu. Cílem fáze formulace projektu je detailní a konkrétní rozpracování návrhů, které byly české straně předloženy partnerskými institucemi z dané rozvojové země. V této fázi je také znovu prováděna verifikace proveditelnosti a udržitelnosti projektu. Výstup této fáze – tedy projekt samotný – musí být vlastněn příjemcem.¹⁰⁴ Tato fáze je tedy klíčová pro ukotvení principu partnerství a rozložení odpovědnosti mezi dodavatele a příjemce konkrétního projektu. Výše finančních prostředků, které jsou soukromému podnikatelskému subjektu pro provedení fáze formulace projektu poskytnuty, se pohybuje do jednoho milionu korun v závislosti na finanční náročnosti činností, které musejí být v rámci fáze provedeny. V této fázi je přímo na místo realizace projektu vyslána speciální formulační mise složená z expertů na danou problematiku (experti firmy, jež má fázi formulace realizovat a zástupci České rozvojové agentury). Experti z vybrané firmy (v případě zapojení soukromého sektoru) tak projektový dokument vypracovávají přímo na základě informací a parametrů získaných v dané rozvojové zemi.¹⁰⁵

Pokud se soukromý subjekt rozhodne účastnit realizační fáze projektu, musí se přihlásit do výběrového řízení, které je vypisováno na základě projektového dokumentu vypracovaného v rámci fáze formulace. Výběrové řízení je vyhlašováno podle zákona č. 137/2006 Sb. o veřejných zakázkách. Předběžné oznámení musí být zveřejněno jeden měsíc před zahájením výběrového řízení. Od zveřejnění zadávací dokumentace a příloh mají zájemci obvykle časovou lhůtu dva měsíce na podávání nabídek. Došlé nabídky jsou otevřeny před „obálkovou komisí“, která je předá hodnoticí komisi složené z expertů na danou problematiku. Tato hodnoticí komise vybere na základě předem stanovených kritérií vítěze. U projektů zahraniční rozvojové spolupráce je zvažován

služeb) směřující k naplnění cíle zahraniční rozvojové spolupráce. Fáze evaluace má za úkol zhodnotit, zda bylo dosaženo cílů ZRS a konstatovat, jak projekt ZRS přispěl k rozvoji dané komunity nebo regionu. (ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: Metodika projektového cyklu dvoustranných projektů zahraniční rozvojové spolupráce ČR. 2010.)

¹⁰³ ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: Metodika projektového cyklu dvoustranných projektů zahraniční rozvojové spolupráce ČR. 2010, s. 3.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 14-15.

¹⁰⁵ Rozhovor autorky s Mgr. Ivanou Pejić Povolnou. Česká rozvojová agentura, Praha 30.5.2014.

především kvantifikovatelný ukazatel ceny realizace projektu, kvalita a technologie. Od výběru vítěze běží čtrnáctidenní lhůta pro odvolání, po jejímž uplynutí může být podepsána smlouva s vítězem. Celé řízení trvá tři až čtyři měsíce.¹⁰⁶ Podobný průběh mají na základě zákona o veřejných zakázkách výběrová řízení v programu Studie proveditelnosti i výběrová řízení vypisovaná Ministerstvem zahraničních věcí v programu Rozvojově-ekonomické partnerství a Ministerstvem průmyslu a obchodu v programu Aid for Trade. Tyto programy jsou specifictěji zaměřeny přímo na zapojení českého soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce.

Rozvojově-ekonomické partnerství je nový program, který vznikl v roce 2011 přímo na podporu zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce. Inspirací pro zahájení tohoto programu byla pozitivní zkušenost Dánska a Finska jako zkušených dárců s projekty propojujícími domácí firmu a firmu v rozvojové zemi (*business to business – B2B*) v rámci zahraniční rozvojové spolupráce. Rozvojově-ekonomické partnerství má posilovat udržitelnost projektů zahraniční rozvojové spolupráce prostřednictvím komerční návaznosti jednotlivých rozvojových projektů. Důraz je v tomto programu kladen na projekty, které mají potenciál generovat obchodní příležitosti pro český soukromý sektor v rozvojové zemi. Projekty realizované v tomto programu jsou zaměřené na podporu spolupráce českých firem s firmami v dané rozvojové zemi, což zahrnuje podporu transferu technologií a know-how a což vede ke zvyšování konkurenceschopnosti tamějších soukromých firem.¹⁰⁷ Zvýšením jejich konkurenceschopnosti Česká republika naplňuje jeden z cílů své zahraniční rozvojové spolupráce, kterým je integrace rozvojových zemí do světové ekonomiky.

Jako pilotní země tohoto programu byly v roce 2013 vybrány Srbsko a Etiopie, v roce 2014 byly tyto teritoriální priority programu rozšířeny na všechny prioritní země.¹⁰⁸ Sektorové zaměření programu je dáno sektorovými prioritami zakotvenými v *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010-2017*.¹⁰⁹ Projekt

¹⁰⁶ Rozhovor autorky s Mgr. Ivanou Pejić Povolnou. Česká rozvojová agentura, Praha 30.5.2014. Srov. ÚPLNÉ ZNĚNÍ ZÁKONA č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 2014.

¹⁰⁷ EXPORT.CZ. Služby MZV českým exportérům. 2013.

¹⁰⁸ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ: Vyhlášení výběrového řízení na projekty v rámci Programu rozvojově-ekonomického partnerství pro rok 2014. 2014, s. 1.

¹⁰⁹ ASOCIACE MALÝCH A STŘEDNÍCH PODNIKŮ A ŽIVNOSTNÍKŮ ČR. Rozvojově-ekonomické partnerství – výběrové řízení. 2012.

navržený českou firmou pro tento program musí splňovat kritéria, jimiž je zvýšená zaměstnanost, která je výsledkem tvorby nových pracovních míst, zvýšená konkurenceschopnost dosažená posílením firmy na domácím i zahraničních trzích a zvyšování přidané hodnoty zboží a služeb díky řešení problémů v rámci výroby nebo distribuce produktu.¹¹⁰

Program je rozdělen na dvě fáze, do kterých se české firmy mohou zapojit. Ministerstvo zahraničních věcí může vybrané projekty podpořit částkou do 100 tisíc korun v přípravné fázi, v realizační fázi pak firma může získat až částku 500 tisíc korun. Maximálně však může být Ministerstvem uhrazeno 50 % veškerých nákladů.¹¹¹ Za první rok existence tohoto programu byly v jeho rámci realizovány čtyři projekty v sektoru *Průmysl* a v sektoru *Voda a sanitace* s celkovým příspěvkem Ministerstva zahraničních věcí ve výši 334 559 korun z celkového plánovaného rozpočtu 1 milion korun. Projekty byly realizovány celkem třemi firmami Asio spol. s r.o., Fatra a.s. a Hrdlička s.r.o.¹¹² Je tedy patrné, že potenciál programu v pilotním roce jeho fungování nebyl plně využit a finanční prostředky naplánované pro jeho podporu byly z větší poloviny vráceny do státního rozpočtu. V roce 2014 však bylo rozšířeno portfolio zemí, na které se tento program vztahuje, což by mohlo mít vliv na počet firem majících o Rozvojově-ekonomické partnerství zájem.

Druhý program, který vznikl v roce 2013 se záměrem vyššího zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce a byl poprvé spuštěn v roce 2014, je program Studie proveditelnosti. Tento program spadá do gesce České rozvojové agentury, která také vypisuje výběrová řízení na veřejné zakázky v jeho rámci. Program Studie proveditelnosti funguje na bázi vypracování specifikace ekonomicko-rozvojové příležitosti, která lze následně realizovat v dané rozvojové zemi. Tuto specifikaci – studii proveditelnosti – zpracovává český soukromý podnikatelský subjekt, který na tuto činnost získává státní příspěvek. Studie proveditelnosti je pak předána partnerskému subjektu v rozvojové zemi a zároveň slouží jako základní dokument pro českého realizátora projektu. Ekonomicko-rozvojová příležitost je v metodice Studie proveditelnosti chápána jako projekt, který je oboustranně výhodný

¹¹⁰ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Program rozvojově-ekonomického partnerství. 2014, s. 5.

¹¹¹ Tamtéž, s. 11-12.

¹¹² MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Využití finanční prostředky na ZRS 2013. 2014.

jak pro českou soukromou firmu, tak pro partnera z rozvojové země. Projekt však musí mít rozvojový aspekt, aspekt udržitelnosti a investiční návratnosti.

Na vypracování dokumentu navazuje proces zajištění finančních prostředků na realizaci projektu. Financování projektu by mělo být preferenčně vázáno na českou nebo mezinárodní finanční instituci, případně na Českou exportní banku. Náklady spojené s vypracováním studie proveditelnosti jsou firmě proplaceny; pro rok 2014 byly na program vyhrazeny 2 miliony korun, s tím, že náklady mohou být státem pokryty do maximální výše 500 tisíc korun.¹¹³ Teritoriální i sektorové priority tohoto programu vycházejí z *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017*. Preferovány jsou země, ve kterých již Česká rozvojová agentura působí, s tím, že vybrány mohou být i jiné rozvojové země, jejichž politické a hospodářské prostředí umožňuje v návaznosti na projekt komerční spolupráci. Přednost je také dávana projektům v oblastech, o něž je zájem přímo ze strany rozvojových zemí. Mezi tyto oblasti patří rozvoj malých a středních společností, ochrana životního prostředí, zemědělství a rozvoj infrastruktury.¹¹⁴

Z hlediska ekonomické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce je zajímavé zastavit se u kritérií, jejichž splnění je nutné pro získání finanční podpory na vyhotovení studie proveditelnosti. Již spojení ekonomicko-rozvojová příležitost, kde je na prvním místě kladen důraz na ekonomický aspekt (na rozdíl od programu Rozvojově-ekonomické partnerství), předznamenává silnější orientaci programu na jeho komerční návaznost. Toto tvrzení může být dokázáno právě kritérii, která jsou rozdělena do dvou kategorií na rozvojová a ekonomická. Mezi kritéria vztahující se k rozvojovému aspektu programu jsou zařazena zvýšená zaměstnanost, udržitelnost ve vztahu k životnímu prostředí a zlepšení životních podmínek místního obyvatelstva. Kritéria, která je nutné splňovat vzhledem k ekonomickému aspektu programu je možnost zajištění realizace návazných služeb a prací prostřednictvím kapacit místních podnikatelských subjektů. Dále musí být předem odhadnuty finanční a odborné potřeby v místě realizace projektu nutné pro pokrytí prací spojených s provozem a následnou údržbou. V neposlední řadě musí být odhadnuta finanční návratnost projektu, její výše a přibližná doba, kdy by jí mělo být dosaženo. Kromě těchto šesti ekonomicko-rozvojových kritérií je ve výběrovém řízení přihlíženo k odbornosti realizátora v dané oblasti a jeho vazbě na

¹¹³ ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: Výběrové řízení pro účast v programu Studie proveditelnosti. 2014, s. 2.

¹¹⁴ ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: Program „Studie proveditelnosti“. 2014, s. 3.

lokálního partnera.¹¹⁵ Všechny tyto předpoklady mají směřovat k úspěšnému naplnění komerční návaznosti projektu a pokračování ve vzájemné obchodní spolupráci mezi českou firmou a partnerskou společností v rozvojové zemi.

Posledním programem, který je v rámci zahraniční rozvojové spolupráce úzce spjat se soukromým sektorem, je program Aid for Trade. Aid for Trade, tedy Pomoc na podporu obchodu, je program určený pro rozvoj obchodu v rozvojových státech. Tento program je vzhledem ke své tematické specifičnosti veden Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR. Jeho fungování je v souladu se zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí, s *Koncepcí zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017* a *Metodikou projektového cyklu dvoustranných projektů zahraniční rozvojové spolupráce ČR*. Ačkoliv je tento program zpracováván Ministerstvem průmyslu a obchodu, ministerstvo pracuje v této oblasti v úzké koordinaci s Ministerstvem zahraničních věcí a Aid for Trade je plnohodnotnou součástí české zahraniční rozvojové spolupráce.

Cílem programu je dosažení plnohodnotného zapojení rozvojových zemí do mezinárodního obchodu. Projekty mají rozvojovým zemím usnadnit vstup na mezinárodní trh prostřednictvím budování kapacit, rozvoje obchodních aktivit, asistence při eliminaci administrativních bariér, při formulaci a implementaci pravidel na domácím trhu, prostřednictvím budování prostředí příznivého pro vznik a fungování soukromých podnikatelských subjektů, rozvoje malých a středních firem a finančních institucí. Průběh realizační fáze se u jednotlivých projektů liší, jelikož forma realizace musí odpovídat požadavkům na přenos know-how, informací a zkušeností českých společností do firem z přijímajících států. Realizace je proto organizovaná formou školení, diskusí, kulatých stolů, workshopů, studijních cest nebo vypracování studií proveditelnosti.¹¹⁶

Program Aid for Trade vychází přímo z potřeb rozvojových států, což samo o sobě posiluje efektivnost zahraniční rozvojové spolupráce. Ke spuštění projektu v rámci tohoto programu je nutné, aby partner z rozvojové země vyplnil *Development Project Identification Form*, ve které specifikuje své požadavky na spolupráci. Tento formulář je dostupný přes příslušné české zastupitelské úřady a požádat o realizaci

¹¹⁵ ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: Program „Studie proveditelnosti“. 2014, s. 6-7.

¹¹⁶ MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU: Program Aid for Trade – projekty na podporu obchodu v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu, jedna ze součástí zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

projektu v rámci programu Aid for Trade může jak orgán státní správy rozvojové země, tak i soukromá firma, která tak ale musí učinit přes příslušné ministerstvo.¹¹⁷ Teritoriální i sektorové priority jsou opět dány *Koncepcí zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017*. V roce 2013 projekty Aid for Trade probíhaly v Etiopii, Gruzii, Kosovu, Mongolsku, Srbsku v sektorech zemědělství, ochrana životního prostředí, voda a sanitace, obchod a další služby, průmysl a výroba a dodávky energie. Projekty Aid for Trade jsou menšího rozsahu jak z finančního, tak i z časového hlediska. Objem finančních prostředků poskytnutých na jeden projekt se pohybuje maximálně do 1 milionu korun a realizace projektu je časově omezena na jeden kalendářní rok. Zájem firem o Aid for Trade je vysoký, o čemž svědčí čerpání rozpočtu schváleného pro tento program v roce 2013. Z celkového rozpočtu poskytnutého v roce 2013 ve výši 6 milionů korun, bylo na osm realizovaných projektů vyčerpáno 5 899 806 korun.¹¹⁸

Jak řekla ředitelka odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV ČR Zuzana Hlavičková, aby došlo ke zlepšení životní úrovně obyvatel rozvojových zemí, kromě fungujícího státního aparátu a aktivní občanské společnosti je nutná i existence příznivého podnikatelského prostředí, které bude podněcovat zakládání nových podnikatelských subjektů a podporovat prosperitu těch stávajících prostřednictvím demokratických pravidel a předpisů, které zároveň omezí korupci a nadměrnou byrokracii. Fungující a transparentní tržní prostředí pomáhá do rozvojových zemí přilákat zahraniční investory a usnadňuje rozvojovým zemím vstup na mezinárodní trh. Na zlepšování životní úrovně v rozvojových zemích a na snižování globální chudoby se podle Zuzany Hlavičkové může významně podílet i soukromý sektor. Prostřednictvím investic může soukromý sektor vytvářet nová pracovní místa, produkovat výrobky a poskytovat služby a tak daňově přispívat do rozpočtu rozvojových zemí a podílet se na rozvoji kapacit místního soukromého sektoru přenosem know-how, transferem technologií nebo vytvářením obchodních strategií.¹¹⁹

Podle současného vývoje si je Česká republika plně vědoma přínosu soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce a podniká kroky, které vedou

¹¹⁷ MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU: Program Aid for Trade – projekty na podporu obchodu v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu, jedna ze součástí zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

¹¹⁸ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Využití finanční prostředky na ZRS 2013. 2014.

¹¹⁹ ŠINDELKOVÁ, A.: Rozvojovým zemím nejvíc pomůže funkční podnikatelské prostředí. 2014.

k posílení role soukromého sektoru jako realizátora rozvojových projektů. Nové programy jako je Rozvojově-ekonomické partnerství, Studie proveditelnosti i Aid for Trade jsou jasným důkazem snahy propojit idealistickou a pragmatickou složku zahraniční rozvojové spolupráce a zaměřit se na její ekonomickou dimenzi. Komerční návaznost projektů realizovaných v rámci těchto programů je považována za žádoucí, což přímo sleduje zájem českého soukromého sektoru, kterým je výhodnost spolupráce. Lze tedy konstatovat, že Česká republika má a využívá nástroje pro zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce a kontinuálně pracuje na zlepšování podmínek pro jeho vstup do této oblasti.

3 Případová studie – Srbská republika

Srbsko patří do regionu západního Balkánu, který kromě Srbské republiky zahrnuje Chorvatsko, Černou Horu, Bosnu a Hercegovinu, Albánii, Kosovo a Makedonii. Vazba mezi zeměmi západního Balkánu a Českou republikou trvá již od dob Rakouska-Uherska a historie české menšiny v balkánských zemích sahá do 19. století, kdy Češi do regionu začali odcházet. Mnoho z nich pak získalo vysoké společenské postavení v pozici lékařů, architektů, učitelů, podnikatelů nebo umělců a položili tak základy pro budování dobrého jména Čechů a později Československa a České republiky.¹²⁰ Česká republika tak dnes může těžit z image, kterou v Srbsku získala, a stavět na ní. Bilaterální vztahy České republiky a Srbska jsou rozebrány v první podkapitole, druhá kapitola pojednává o programu Aid for Trade realizovaném Hospodářskou komorou ČR v Srbsku a třetí podkapitola je zaměřena na dva rozvojové projekty realizované v Srbsku českými soukromými firmami.

3.1 Orientace České republiky na západní Balkán, bilaterální vztahy a zahraniční rozvojová spolupráce se Srbskem

Česká republika má v oblasti západního Balkánu vzhledem k jeho geografické blízkosti opodstatněné zájmy, které naplňuje prostřednictvím své zahraniční politiky. Tyto zájmy vycházejí ze základních cílů české zahraniční politiky, kterými jsou bezpečnost, stabilita a prosperita státu.¹²¹ Konkrétně má Česká republika v regionu zájem na jeho bezpečnosti a předvídatelnosti, fungování principů tržní ekonomiky, vymahatelnosti práva a na jeho demokratizaci. Česká republika také považuje za součást přirozeného vývoje regionu jeho směřování ke členství v mezinárodních strukturách jako je Evropská unie a NATO, které by přispělo k dosahování stability a prosperity celého regionu.

Vzhledem k tématu práce je zde nutné vyzdvihnout český zájem na vytvoření standardního ekonomického prostředí na západním Balkáně. Tento region je vzhledem k jeho geografické blízkosti dobře dostupný českým podnikatelským subjektům. Je proto v českém zájmu podílet se na budování stabilního tržního prostředí, do kterého

¹²⁰ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Srbskem a Černou Horou na období 2006–2010. 2006, s. 7. Srov. Cesty české rozvojové spolupráce. Srbsko [filmový dokument]. Režie Jiří Vrba. ČR, 2007.

¹²¹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční politiky ČR. 2011, s. 4.

budou se svým podnikatelským záměrem moci vstoupit nejen velké české společnosti, ale i malé a střední firmy. Vzájemné obchodní spolupráci a českým investicím je nakloněn i balkánský trh, který je pro české subjekty zajímavý především v sektorech korespondujících se strukturou českého průmyslu, jako je energetika, automobilový průmysl, dopravní infrastruktura, ochrana životního prostředí, potravinářský průmysl a spotřební zboží. O vzájemném ekonomickém propojení svědčí i český export do zemí západního Balkánu, který v letech 2008 až 2012 odpovídal 5,18 % z celkového exportu do zemí mimo Evropskou unii.¹²²

Kromě podpory vstupu zemí západního Balkánu do Evropské unie a budování obchodních vazeb se Česká republika významně podílí na rozvoji tohoto regionu prostřednictvím zahraniční rozvojové spolupráce. Česká republika začala svou zahraniční rozvojovou spolupráci orientovat na západní Balkán již v době, kdy v bývalé Jugoslávii probíhal válečný konflikt, tedy v devadesátých letech dvacátého století. Od této doby se situace v regionu postupně stabilizovala, a tak i česká rozvojová spolupráce změnila svůj charakter především směrem k dlouhodobější transformační spolupráci a asistenci při přípravě západobalkánských zemí na vstup do Evropské unie a NATO. Závazek ke spolupráci se zeměmi bývalé Jugoslávie byl formálně zakotven již v *Koncepci zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002–2007*.¹²³ V Koncepci je mezi prioritní země zařazena Bosna a Hercegovina v kategorii programových zemí a Srbsko a Kosovo v kategorii projektových zemí.¹²⁴

Srbsko je Světovou bankou charakterizováno jako rozvojová země s vyšším středním příjmem a s 24,6 % obyvatelstva žijícími pod úrovní chudoby v roce 2011. Navzdory vysoké hodnotě tohoto ukazatele ostatní údaje předznamenávají pozitivnější vývoj. Očekávaná délka života při narození byla v roce 2012 75 let,¹²⁵ hrubý domácí produkt vzrostl v roce 2013 meziročně o 2,4 % a ve stejném roce došlo také k poklesu inflace na 9,9 %.¹²⁶ Do podpory tohoto vývoje se aktivně zapojuje i Česká republika

¹²² MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Česká zahraniční politika a region západního Balkánu. 2013, s. 3-5.

¹²³ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční rozvojové pomoci na období let 2002–2007. 2002, s. 4.

¹²⁴ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010-2017. 2010, s. 13-14.

¹²⁵ THE WORLD BANK. Serbia. 2014.

¹²⁶ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Srbsko. Ekonomická charakteristika země. 2013.

prostřednictvím své zahraniční rozvojové spolupráce. V letech 2002 až 2012 vynaložila Česká republika na bilaterální projekty zahraniční rozvojové spolupráce se Srbskem přibližně 23 miliónů euro a zařadila se tak s podílem 0,6 % na celkové zahraniční rozvojové spolupráci poskytnuté Srbsku mezi největší dárce.¹²⁷ Srbsko, tehdy ještě jako unie Srbsko a Černá Hora, bylo v roce 2004 stanoveno jako prioritní země české zahraniční rozvojové spolupráce především z důvodu potřeby rekonstrukce země po válečném konfliktu, posilování dlouholeté tradice silných hospodářských, politických a kulturních vztahů a také z důvodu vysokého potenciálu vedlejších přínosů, mezi které patří především rozvoj vzájemně výhodných hospodářských vztahů.¹²⁸ Vzájemné vztahy posílila i *Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Srbské republiky o zahraniční rozvojové spolupráci*, která byla podepsána v Bělehradě v červenci 2013 za účelem posílení smluvního základu v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce a „osvobození českých rozvojových projektů a jejich realizátorů od dovozních cel, daní (včetně DPH), vízových a jiných poplatků.“¹²⁹

Česká zahraniční rozvojová spolupráce je v Srbsku směřována do sektoru vzdělávání, zdravotnictví, zásobování vodou a sanitace, státní správy a občanské společnosti, sociální infrastruktury a služeb, dopravy a skladování, výroby a dodávky energie, obchodní politiky a regulace, průmyslu, těžby surovin a stavebnictví, dopravní infrastruktury a ochrany životního prostředí. Tradičně je česká spolupráce zaměřena především na sektor zdravotnictví a sektor zásobování vodou a sanitace. Novou oblastí, na kterou je česká zahraniční rozvojová spolupráce cílena po roce 2010, je podpora malých a středních podniků a ekonomického rozvoje. Tradičními regiony, do kterých je česká spolupráce soustředěna, jsou oblasti Pešter/Sandžak a Šumadija. Celkem bylo od roku 2005 do roku 2014 v rámci bilaterální zahraniční rozvojové spolupráce v Srbsku realizováno 61 projektů a na další tři projekty bylo v září 2014 vypsáno výběrové řízení. Z 61 realizovaných projektů bylo 19 realizováno českou soukromou firmou, 3 projekty potom realizovala Hospodářská komora ČR.¹³⁰

¹²⁷ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Srbsko. Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR. 2013.

¹²⁸ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Srbskem a Černou Horou na období 2006–2010. 2006, s. 7.

¹²⁹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Podpis Dohody mezi vládou ČR a vládou Srbské republiky o rozvojové spolupráci. 2013.

¹³⁰ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Přehled projektů ZRS ČR v Srbsku. 2014.

Tabulka č. 4: Finanční prostředky věnované na zahraniční rozvojovou spolupráci se Srbskem v období 2010–2016 (v miliónech Kč)

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Částka	68,2	55,7	46,5	31,1	19	17	12

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2014.

Celková částka věnovaná na bilaterální zahraniční rozvojovou spolupráci se Srbskem se od roku 2010 snižuje (viz tabulka č. 4). Zatímco v roce 2010 bylo vynaloženo 68,2 miliónů korun,¹³¹ v roce 2011 to byla již nižší částka 55,7 miliónů korun.¹³² V roce 2012 se jednalo o 46,5 miliónů korun¹³³ a v roce 2013 se částka snížila až na 31,1 miliónů korun.¹³⁴ V roce 2014 by na zahraniční spolupráci v Srbsku mělo být vyčerpáno 19 miliónů korun, plán na rok 2015 určuje částku 17 miliónů korun a plán na rok 2016 už počítá jen s 12 milióny korun.¹³⁵ Pokles finančních prostředků je spojen s ustáváním aktivit v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce a zvyšování intenzity přípravy na vstup do Evropské unie a také se změnou struktury zahraniční rozvojové spolupráce. Česká zahraniční rozvojová spolupráce se kromě klasických bilaterálních projektů začala soustředit na nové programy spadající do oblasti ekonomické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce. Přesah zahraniční rozvojové spolupráce do česko-srbských obchodních vztahů dokládá realizace projektů českými a srbskými soukromými subjekty, realizace projektů v rámci programu Rozvojově-ekonomické partnerství zaměřeného na B2B a programu Aid for Trade cíleného na rozvoj soukromého sektoru. Srbsko také patří mezi prioritní země *Exportní strategie ČR pro období 2012-2020* Ministerstva průmyslu a obchodu.¹³⁶

¹³¹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2010. 2011, s. 22.

¹³² MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2011. 2012, s. 22.

¹³³ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2012. 2013, s. 24.

¹³⁴ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013. 2014, s. 22.

¹³⁵ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Témata rozvojové spolupráce 2014. 2014, s. 22.

¹³⁶ MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR: Exportní strategie ČR pro období 2012–2020. 2012, s. 18.

Srbsko je tedy státem, kde se teritoriálně překrývají zájmy České republiky v oblasti rozvoje a exportu. Vzhledem k pozitivnímu vývoji situace v Srbsku a získání statusu kandidátské země EU je zahraniční rozvojová spolupráce se Srbskem stále více orientována na komerční návaznost projektů s potenciálem pro další obchodní spolupráci. Status Srbska jako kandidátské země na vstup do EU ho od rozvojových států přibližuje ostatním rozvinutým státům EU. Ekonomická dimenze rozvojové spolupráce, tedy zahraniční rozvojová spolupráce orientovaná jak na rozvoj země, tak na navazování obchodních vztahů, je v této fázi výsledkem racionálního uvažování jak státu-dárce, tak státu-příjemce. Jak uvádí Judita Štouračová, vzhledem k tomu, že i zahraniční rozvojová spolupráce má svou ekonomickou dimenzi, její realizace v propojení s ekonomickou diplomacií je výzva.¹³⁷ Střednědobé vyhodnocení *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017* uvádí, že česká zahraniční rozvojová spolupráce výrazně podpořila trvalou přítomnost českých subjektů v Srbsku a také zajistila reference, které tyto subjekty mohou využít v dalších výběrových řízeních.¹³⁸ Výsledky tohoto úsilí by pak České republice mohly pomoci v obchodních vztazích se Srbskem, již jako členským státem Evropské unie.

Judita Štouračová považuje zahraniční rozvojovou spolupráci za nástroj, který v Srbsku sehrává významnou roli v české ekonomické diplomacii a přispívá k posílení pozice České republiky v obchodních vztazích se srbskými partnery.¹³⁹ Tento názor podpořil i obchodní rada ambasády Srbské republiky v Praze Milija Marković, který řekl, že Srbsko je vděčné za spolupráci a asistenci, které mu Česká republika poskytuje, a snaží se být do maximální možné míry nápomocné při jejich realizaci. Zároveň ocenil snahu o komerční návaznost projektů české zahraniční rozvojové spolupráce a přiznal, že by Srbsko uvítalo více českých investic do srbské ekonomiky.¹⁴⁰

Propojení zahraniční rozvojové spolupráce a ekonomické diplomacie přímo v Srbsku se věnovali i řečníci konference *Czech Development Cooperation and Economic Diplomacy on the Balkans*, která se konala v roce 2008. Tehdejší ředitelka

¹³⁷ ŠTOURAČOVÁ, J. a kol.: Ekonomická dimenze české diplomacie a její aplikace ve vztahu k zemím západního Balkánu. 2010, s. 164.

¹³⁸ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ: Střednědobé vyhodnocení Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017. 2014, s. 14.

¹³⁹ ŠTOURAČOVÁ, J. a kol.: Ekonomická dimenze české diplomacie a její aplikace ve vztahu k zemím západního Balkánu. 2010, s. 226.

¹⁴⁰ Rozhovor autorky s Milijou Markovićem. Ambasáda Srbské republiky, Praha 20.5.2014.

odboru pro zahraniční rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc Ministerstva zahraničních věcí Hana Ševčíková ve svém příspěvku uvedla, že je pravděpodobné, že Srbsko brzy nebude spadat do kategorie rozvojových zemí.¹⁴¹ Je proto nutné uvažovat o tom, jak vzájemné vztahy po ukončení rozvojových projektů dále rozvíjet. Jak na konferenci řekla Judita Štouračová, některé projekty byly Českou republikou v Srbsku započaty v rámci zahraniční rozvojové spolupráce jako určitý druh pomoci. V současné době ale tyto projekty a aktivity s nimi související mohou být považovány za standardní obchodní činnost.¹⁴² Je proto na místě sledovat vývoj dané rozvojové země a přizpůsobovat využívání nástrojů zahraniční rozvojové spolupráce, ekonomické diplomacie a jejich kombinace tak, aby jejich využití bylo efektivní a vedlo jak k vytyčeným cílům zahraniční rozvojové spolupráce, tak k cílům zahraniční politiky České republiky.

Pro české podnikatelské subjekty je Srbsko z obchodního hlediska zajímavým trhem. Toto hodnocení vychází z analýzy SWOT vypracované v červnu 2014 Ministerstvem průmyslu a obchodu.¹⁴³ Mezi silné stránky podle analýzy patří především geografická poloha Srbska jako „vstupní brány“ na Balkán, dlouhodobá tradice obchodních vztahů a znalost srbského prostředí, velikost trhu a lidnatost země. Ze slabých stránek Srbska by měla být zmíněna především nedostačující úroveň politické stability a byrokratický systém řízení státní správy spojený se silnou korupcí. Mezi příležitostmi, které byly identifikovány v rámci SWOT analýzy, vyniká potenciál očekávaného hospodářského růstu a vstup do Evropské unie, predikce zvýšené spotřeby soukromého i veřejného sektoru v budoucnosti, možnost zapojit do projektů českou menšinu žijící v Srbsku a dočasná absence ostré konkurence, která se v Srbsku vytváří postupně s příchodem nových investorů. Hrozby pak zahrnují stále nestandardní ekonomické a politické prostředí, netransparentnost při zadávání a vyhodnocování veřejných zakázek nebo nedostatečně rozvinutou infrastrukturu. Může být očekáváno, že slabé stránky a podnikatelské prostředí obecně se v Srbsku bude stále postupně zlepšovat v rámci procesu vstupu do EU. Zahraniční rozvojová spolupráce tak bude postupně ustávat a pozornost se přesune k obchodním vztahům.

¹⁴¹ CZECH DEVELOPMENT COOPERATION AND ECONOMIC DIPLOMACY ON THE BALKANS. Záznam z konference konané 18.11.2008, Evropský dům, Praha. 2008, s. 27.

¹⁴² Tamtéž, s. 15-16.

¹⁴³ MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. Interaktivní exportní profil prioritních zemí: Srbsko. SWOT analýza z pohledu ČR. 2014.

3.2 Program Aid for Trade realizovaný Hospodářskou komorou ČR v Srbsku

Program Aid for Trade realizovaný v letech 2011 až 2013 v Srbsku navázal na úspěch projektu Evropské asociace obchodních a průmyslových komor, díky kterému se Obchodní a průmyslová komora Srbska zdokonalila v poradenství malým a středním podnikům v oblasti projektového managementu.¹⁴⁴ Srbsko má díky jeho přiblížování se k Evropské unii narůstající zájem o získávání nových zkušeností a informací týkajících se čerpání finančních zdrojů na projekty z fondů Evropské unie a fungování společného trhu. Po realizaci projektu nazvaném *Aid for Trade – Hospodářský a sociální rozvoj oblasti, budování sítě center pro tvorbu a řízení rozvojových projektů v Republice Srbsko* zájem o české zkušenosti ze strany srbského partnera pokračoval, a tak byly v návaznosti na tento projekt realizovány v dalších letech ještě projekty *Aid for Trade – Podpora rozvoje obchodu v Srbsku* v roce 2012 a *Aid for Trade – Projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků* v roce 2013.

Projekty v rámci programu Aid for Trade jsou realizovány „na míru“ jejich příjemci vzhledem k tomu, že o jejich realizaci přímo žádá a navrhuje jejich zaměření (viz kapitola 2.3). Informace a know-how týkající se rozvoje obchodu, podpory malého a středního podnikání a projektového managementu byly tedy srbskými partnery žádány a všechny tři akce získaly z hlediska přínosnosti kladné hodnocení. První z projektů s celkovým rozpočtem 960 117 korun¹⁴⁵ byl zaměřen přímo na spolupráci mezi Českou republikou a Srbskem. Zapojeným účastníkům byly vysvětleny všechny formální náležitosti potenciálních společných projektů, jejich časový harmonogram a úloha zastupitelského úřadu v Bělehradě v jejich průběhu. Dále byli seznámeni s českými zkušenostmi s projekty vypisovanými Evropskou komisí a s realizací projektů na mezinárodní úrovni. Druhý z projektů se zabýval tematikou podnikatelského prostředí a to především podporou malých a středních firem v Srbsku, jejich zapojením do implementace mezinárodních projektů a internacionalizací. Finanční prostředky uvolněné ze státního rozpočtu na tento projekt byly stanoveny na 572 250 korun.¹⁴⁶

¹⁴⁴ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – hospodářský rozvoj oblasti, budování sítě center pro tvorbu a řízení rozvojových projektů v Republice Srbsko. 2011, s. 3.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 2.

¹⁴⁶ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – podpora obchodu v Republice Srbsko. 2012, s. 2.

Třetí projekt se kromě problematiky projektového managementu soustředil na koncept společenské odpovědnosti firem (*Corporate Social Responsibility, CSR*), což bylo přímou reakcí na zájem srbských partnerů o české a evropské zkušenosti s aplikací principů CSR v praxi. Na tento projekt bylo vynaloženo 792 400 korun.¹⁴⁷

Cílem prvního projektu realizovaného v roce 2011 bylo především přispění k ekonomickému a sociálnímu rozvoji Srbska prostřednictvím zvýšení úrovně odbornosti srbských hospodářských komor. Průmyslová a obchodní komora Srbska v dílčích cílech projektu uvedla mimo jiné získání nových poznatků z oblasti projektového managementu zaměřeného na projekty Evropské unie (pro Srbsko bylo relevantním tématem především efektivní využití předvstupních fondů a dalších rozvojových programů) a z oblasti přitahování přímých zahraničních investic.¹⁴⁸ Cílem druhého projektu z roku 2012 zaměřeného na rozvoj obchodu bylo vytvoření příznivějšího podnikatelského a investičního prostředí v zemi a posílení její konkurenceschopnosti. Tento projekt měl být primárně zaměřen na zvýšení exportu a rozvoj podnikatelské činnosti. V tomto projektu byl také poprvé kladen důraz na sociálně a ekonomicky udržitelný rozvoj srbské ekonomiky.¹⁴⁹ Třetí projekt z roku 2013 nebyl zaměřen pouze na projektový management, ale kombinoval témata předchozích dvou projektů, kterými bylo projektové řízení, podpora rozvoje malých a středních podniků, společenská odpovědnost firem a s ní spojený ekonomicky a sociálně udržitelný rozvoj. Novým cílem, který se objevil v roce 2013, bylo posílení interakcí a vzájemných vazeb mezi Srbskem a Českou republikou a spolupráce v záležitostech společného zájmu.¹⁵⁰

¹⁴⁷ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků. 2013, s. 2.

¹⁴⁸ PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Aid for Trade 2011. 2011.

¹⁴⁹ PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Aid for Trade 2012. 2012.

¹⁵⁰ PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Aid for Trade 2013. 2013.

Tabulka č. 5: Rozpočet a obsah projektů Aid for Trade realizovaných v Srbsku v letech 2011, 2012 a 2013

Aid for Trade 2011 (960 117 Kč)	• hospodářský a sociální rozvoj oblastí • fungování center pro tvorbu a řízení projektů
Aid for Trade 2012 (572 250 Kč)	• rozvoj obchodu v Srbsku • podpora podnikání malých a středních firem
Aid for Trade 2013 (792 400 Kč)	• projektový management • sociálně zodpovědné podnikání malých a středních firem

Zdroj: Hospodářská komora ČR: Program Aid for Trade, 2011–2013.

Všechny tři projekty (viz tabulka č. 5) byly cíleny na předání zkušeností a know-how Hospodářské komory ČR a českého soukromého sektoru Obchodní a průmyslové komoře Srbska, regionálním komorám a srbským soukromým firmám. Projekty byly vždy realizovány ve více cílových regionech, a tak se do nich kromě Obchodní a průmyslové komory Srbska mohly zapojit i regionální komory a větší počet firem. Konkrétně se jednalo o region Bělehrad, region Vojvodina a region jižního a východního Srbska. Mezi účastníky však nepatřily pouze firmy a hospodářské komory, ale také zástupci univerzit (např. Fakulta organizačních věd Univerzity v Bělehradě), státních institucí (Ministerstvo vnitřního a zahraničního obchodu a telekomunikací, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obrany), úřadů místní správy a nevládních organizací.¹⁵¹ Obchodní a průmyslová komora Srbska a regionální hospodářské komory byly zapojeny také do organizace a realizace celého projektu, což podporuje záměr české zahraniční rozvojové spolupráce přenést odpovědnost za úspěšnost projektu na jeho příjemce. Závěrečná zpráva z projektu z roku 2013 označuje srbské partnery za spolehlivé a schopné zajistit realizaci projektu jak po organizační, tak po finanční stránce. Zpráva zmiňuje i drobné nedostatky, které vznikly ze srbské strany z důvodu odlišného přístupu k organizaci akcí. V souvislosti s tímto problémem lze ale

¹⁵¹ PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Aid for Trade 2013. 2013.

vyzdvihnout dobrou komunikaci a rychlou reakci obou stran, díky kterým lze problémy rychle řešit.¹⁵²

Vzhledem ke kladnému hodnocení projektů srbskou stranou z hlediska jejich přínosnosti, bylo podle Hospodářské komory ČR dosaženo toho, že „Obchodní a průmyslová komora Srbska a zúčastněné regionální komory považovaly a považují (...) tento projekt za „svůj“ a k jeho realizaci proto přistupovaly velmi zodpovědně a jeho výstupy aktivně prezentovaly a prezentují během svých dalších aktivit.“¹⁵³ Zde opět narážíme na propojení altruistické a ekonomické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce, kdy ekonomická dimenze – v tomto případě další propagace Hospodářské komory ČR a jejím prostřednictvím České republiky jako potenciálního obchodního partnera – doplňuje altruistickou dimenzi projektu, která spočívá v pomoci a rozvoji země. Jeden z cílů třetího projektu, který se zaměřil na spolupráci České republiky se Srbskem ve věcech společného zájmu, ukazuje, že Česká republika prostřednictvím zahraniční rozvojové spolupráce nejen pomáhá, ale také si buduje cenné vazby, které může v budoucnosti využít ve svůj prospěch a vytváří si tak potenciálního obchodního partnera.

Pro analýzu ekonomické dimenze této specifické kapitoly zahraniční rozvojové spolupráce je zajímavé zaměřit se na její formu. Všechny tři projekty byly rozděleny do tří, respektive do čtyř fází, z nichž každá byla zorganizována jinou formou. Konkrétně se jednalo o semináře, kulaté stoly, studijní cesty a společná setkání podnikatelů. Semináře měly strukturu přednášek odborníků na dané téma, po kterých následovala diskuse nebo případně workshop, kdy si jednotliví účastníci mohli sami vyzkoušet aplikaci dané problematiky v praxi. Například na semináři v Bělehradě, který se konal v září roku 2011, si účastníci mohli zkusit vypracovat tezi vlastního virtuálního projektu.¹⁵⁴ Interakce byla také podstatou kulatých stolů, na které byli často přizváni odborníci z praxe jako například na kulatý stůl, který se konal v rámci studijní cesty v srpnu 2013, a účastnili se ho experti z Vysoké školy ekonomické v Praze.¹⁵⁵ Na

¹⁵² HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků. 2013, s. 6.

¹⁵³ Tamtéž, s. 7.

¹⁵⁴ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – hospodářský rozvoj oblasti, budování sítě center pro tvorbu a řízení rozvojových projektů v Republice Srbsko. 2011, s. 4.

¹⁵⁵ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků. 2013, s. 4.

studijních cestách do Prahy účastníci navštívili česká ministerstva (Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo průmyslu a obchodu) a měli možnost se setkat s velvyslankyní Srbské republiky v Praze.¹⁵⁶ Zapojení široké škály odborníků pomohlo zvýšit prestiž projektů a zajistit účastníkům prostor pro zodpovězení jejich konkrétních otázek.

Samostatnou částí projektů v letech 2011 a 2013 byly podnikatelské kontaktní akce, které byly zorganizovány pro zástupce českých a srbských soukromých firem. Zatímco v roce 2011 byla tato akce zaměřena na výzvy ve vzájemných česko-srbských obchodních vztazích, v roce 2013 bylo jejím hlavním tématem sociálně odpovědné podnikání malých a středních firem. Pro ekonomickou dimenzi zahraniční rozvojové spolupráce je však nejzajímavější částí těchto akcí bilaterální setkání mezi českými a srbskými společnostmi, původně v angličtině nazvané *matchmaking event*. V roce 2011 se akce zúčastnilo 18 českých a 20 srbských firem,¹⁵⁷ v roce 2013 se počet českých firem dokonce zvýšil na 35.¹⁵⁸ Seznam srbských firem, které se akce zúčastnily, byl české straně dán k dispozici s třítydenním předstihem včetně jejich požadavků na spolupráci. V roce 2011 v rámci této akce proběhlo celkem 56 individuálních schůzek, přičemž na jednu srbskou firmu připadly v průměru 2,8 jednání.¹⁵⁹ V roce 2013 se celkový počet schůzek díky vyššímu počtu zapojených českých firem zvýšil na 72 a na jednu srbskou firmu tak v průměru připadly 3,6 jednání.¹⁶⁰ Mezi českými firmami figurovala i jména velkých společností jako je například Metrostav, a.s., KOVOSVIT MAS, a.s., Hrdlička, s.r.o. nebo VHS Brno, a.s.¹⁶¹ Srbští podnikatelé tak mohli navázat vztahy s českými partnery a získat aktuální informace o možnostech obchodní spolupráce mezi oběma zeměmi.

¹⁵⁶ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – podpora obchodu v Republice Srbsko. 2012, s. 4.

¹⁵⁷ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – hospodářský rozvoj oblasti, budování sítě center pro tvorbu a řízení rozvojových projektů v Republice Srbsko. 2011, s. 5.

¹⁵⁸ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků. 2013, s. 5.

¹⁵⁹ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – hospodářský rozvoj oblasti, budování sítě center pro tvorbu a řízení rozvojových projektů v Republice Srbsko. 2011, s. 5.

¹⁶⁰ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků. 2013, s. 5.

¹⁶¹ PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Czech participants: Czech-Serbian Business Forum. 2013.

Projekt programu Aid for Trade měl největší dosah v roce 2011, kdy se jeho seminářů zúčastnilo celkem 115 zástupců regionálních hospodářských komor, orgánů veřejné správy a municipalit, malých a středních firem, vysokých škol v oblasti a neziskových organizací. Dokumentace a materiály včetně prezentací byly všem účastníkům dány k dispozici v tištěné i elektronické podobě. Všechny podklady byly také distribuovány mezi další firmy a subjekty, které se seminářů nemohly fyzicky zúčastnit, ale projevíly o problematiku zájem. Projekty programu Aid for Trade a jednotlivé akce, které probíhaly v jejich rámci, byly také prezentovány v tištěných médiích, což zajistilo propagaci celého programu a zviditelnění jména České republiky.¹⁶²

V závěrečných zprávách všech tří projektů je v hodnocení přínosu pro rozvoj země vyzdvíženo především zvýšení úrovně kompetencí Obchodní a průmyslové komory Srbska a regionální sítě srbských hospodářských komor v oblasti poskytování informací a služeb. Všechny tři projekty přispěly k dlouhodobému cíli srbské hospodářské komory vytvořit síť center pro tvorbu a řízení rozvojových projektů. Tato centra by měla sloužit jak soukromému, tak veřejnému sektoru zainteresovanému na realizaci těchto projektů. To koresponduje s dalším cílem srbské hospodářské komory zapojit srbské subjekty do většího počtu rozvojových a mezinárodních projektů. Projekty Aid for Trade podpořily zapojení soukromého sektoru do mezinárodních projektů s důrazem na participaci malých a středních firem. Projekt z roku 2013 pak ještě rozšířil soubor předaných zkušeností o problematiku společenské odpovědnosti firem. Z hlediska rozvoje je také nutné zmínit přínos projektů ke zvýšení stupně provázanosti Obchodní a průmyslové komory Srbska s jednotlivými regionálními komorami a zvýšení povědomí o fungování této sítě mezi srbskými firmami, které se tak dozvěděly o možnostech služeb, jež jim komory mohou poskytnout.¹⁶³

Na projekty je však relevantní pohlížet i z pohledu ekonomické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce. Z této perspektivy je nutné vyzdvihnout především kontaktní podnikatelské akce (*matchmaking events*), které byly zorganizovány hospodářskými komorami obou států tak, aby srbsští podnikatelé měli možnost navázat kontakt s českými firmami ve svém oboru a potenciálně tak získat partnery pro budoucí

¹⁶² HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – hospodářský rozvoj oblasti, budování sítě center pro tvorbu a řízení rozvojových projektů v Republice Srbsko. 2011, s. 6.

¹⁶³ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků. 2013, s. 6.

obchodní transakce. Díky těmto setkáním podnikatelů měly projekty programu Aid for Trade z let 2011 a 2013 velký potenciál pro komerční návaznost. Definice komerční návaznosti podle experta odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který si nepřál být jmenován, jež zní: „Zrealizovaný projekt (zahraniční rozvojové spolupráce – poznámka autorky) vyústí v uzavření konkrétního kontraktu (kontraktů) na aktivity, které budou již na ryze komerční bázi,“¹⁶⁴ přesně koresponduje s náplní a cílem těchto bilaterálních podnikatelských setkání. Ačkoliv je podle experta odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR nutné vnímat program Aid for Trade jako zahraniční rozvojovou spolupráci a komerční návaznost tak není jeho podmínkou, ani primárním cílem, komerční návaznost projektů realizovaných v rámci tohoto programu není vyloučena a „řada projektů Aid for Trade již tento prvek prokázala.“¹⁶⁵ Primárně je tedy program Aid for Trade vnímán jako pomoc, navázání obchodního partnerství na jeho základě je však vítáno. Aid for Trade je podle neformálního průzkumu provedeného mezi jeho účastníky v roce 2013 vnímán velmi pozitivně¹⁶⁶ a jak uvedl expert odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který se nepřál být jmenován, „děkovné reakce jsou většinou provázeny i žádostmi o další pokračování projektů programu Aid for Trade.“¹⁶⁷ Koncept pomoci doplněný o možnost navázat obchodní vztahy tak podle těchto informací vyhovuje i srbským partnerům.

3.3 Projekty zahraniční rozvojové spolupráce realizované českými firmami v Srbsku

Potenciál projektů realizovaných v Srbsku pro následnou spolupráci a komerční návaznost je na stupnici dobrý, přijatelný a nedostatečný hodnocen Ministerstvem zahraničních věcí jako dobrý, což znamená, že toto kritérium je naplněno na 70 až

¹⁶⁴ Písemný dotazník vyplněný expertem odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který si nepřál být jmenován, dne 7.10.2014.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků. 2013, s. 6.

¹⁶⁷ Písemný dotazník vyplněný expertem odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který si nepřál být jmenován, dne 7.10.2014.

100 %.¹⁶⁸ Na základě konzultace s expertkou České rozvojové agentury na zahraniční rozvojovou spolupráci se Srbskem Ivanou Pejić Povolnou byly pro analýzu provedenou v této kapitole vybrány dva projekty, na jejichž příkladu lze kromě rozvojového aspektu demonstrovat právě i ekonomickou dimenzi zahraniční rozvojové spolupráce. Tu představuje prezentace špičkové technologie a know-how českých firem v zahraničí, což může být prvním krokem pro komerční návaznost projektů. První projekt, který bude předmětem analýzy, je projekt na podporu výroby sýrů realizovaný v oblasti Pešter/Sandžak vzhledem k jeho převážně rozvojovému charakteru – pomoc oblasti vyznačující se agrárním charakterem a potýkající se s vysokou nezaměstnaností a s ní související migrací obyvatelstva. Druhý projekt, který bude analyzován v této podkapitole, je projekt výstavby kanalizační sítě v obci Kruščica, který se vyznačuje dodávkou špičkové technologie do regionu se zastoupením české menšiny.

Realizace projektu s celkovým rozpočtem 12 450 000 korun v sektoru obchod a další služby na podporu výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak byla naplánována na období 2011 až 2013. Vzhledem k náročnosti projektu byla však realizace prodloužena až do roku 2014.¹⁶⁹ Region Pešter/Sandžak na jihozápadě Srbska sousedící s Bosnou a Hercegovinou, Černou Horou a Kosovem je jedním z nejméně rozvinutých regionů země. Region je charakteristický multietnicitou obyvatelstva, převažující agrární výrobou, vysokou nezaměstnaností a s ní spojenou migrací obyvatel z venkova do větších měst. Zemědělství má v regionu tradici vzhledem k charakteru prostředí Peštarské vrchoviny, které je ekologicky kvalitní pro živočišnou výrobu. Potenciál této oblasti by mohl být využit pro produkci bio výrobků s vysokou přidanou hodnotou a agroturistiku. Takovému využití však brání chybějící infrastruktura.¹⁷⁰

Mezi typické produkty, které se v regionu vyrábějí, patří pršut, jehněčí maso, hovězí klobásy a především bílý sjenický sýr. O tyto produkty je velký zájem nejen v Srbsku, ale také v sousedních zemích bývalé Jugoslávie. Jejich výroba se však potýká s překážkami souvisejícími s charakterem regionu. Většina farmářů jsou drobní zemědělci fungující individuálně bez zapojení do zemědělského sdružení a jejich stádo dobytka čítá často méně než deset kusů. Výrobci potravin, kteří od těchto farmářů

¹⁶⁸ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ: Střednědobé vyhodnocení Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017. 2014, příloha č. 1.

¹⁶⁹ VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V BĚLEHRADĚ. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. 2014.

¹⁷⁰ ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. 2011.

vykupují mléko a maso jsou také malovýrobci, kteří jsou omezeni svými výrobními kapacitami a nedostupností skladovacích technologií, což způsobuje jejich neschopnost dodržovat hygienické normy a naplňovat požadavky trhu.¹⁷¹ Farmáři a malovýrobci tedy vykonávají svou práci a živnost v příhodném prostředí, jejich produkty jsou kvalitní a známé, ale nemají potřebnou technologii a know-how, pomocí kterých by zefektivnili svou práci a získali z prodeje výrobků dodatečné finanční prostředky. Podpora těchto farmářů a malovýrobců by měla vést k jejich větší konkurenceschopnosti a lepšímu uplatnění na trhu a tak i k rozvoji ekonomického potenciálu regionu, který je hlavním cílem projektu české zahraniční rozvojové spolupráce.¹⁷²

Podnět na realizaci projektu vzešel od Regionální agentury pro rozvoj Sandžaku, partnera České rozvojové agentury, která ve své zprávě uvádí činnosti, jež tvoří jádro tohoto projektu. Kromě dodávek strojů a vybavení se jedná také o předání know-how prostřednictvím školení a spolupráce přímo s místními farmáři a výrobci. Konkrétně je náplní projektu dodávka chladicích tanků na mléko pro drobné farmáře (Pacovské strojírna –Trading, spol. s r.o.), výstavba laboratoře pro testování mléka a mléčných výrobků v Sjenici, dodání vybavení této laboratoře (MERCI, s r.o.), založení sdružení, školení farmářů a výrobců v oblasti hygienických norem, získání ochranné známky pro sjenický bílý sýr, vypracování marketingové studie týkající se upevnění značky tohoto produktu na trhu a studie proveditelnosti hodnotového řetězce (*feasibility study of the value chain*).¹⁷³

Projekt nabyl velkého významu pro region také díky jeho rozsahu. Česká rozvojová agentura kromě partnerství s Regionální agenturou pro rozvoj Sandžaku vyjednala partnerství s programem UNOPS/PROGRESS (program spolufinancovaný Evropskou unií a švýcarskou vládou na základě platformy vycházející z Rozvojového programu OSN) a s americkou rozvojovou agenturou USAID (*United States Agency for International Development*). Z programu UNOPS/PROGRESS byly zajištěny finanční prostředky na výstavbu laboratoře v Sjenici, do které bylo následně dodáno vybavení firmou MERCI, s r.o. Americká rozvojová agentura zajistila školení a semináře pro farmáře a výrobce v oblasti marketingu a balení spolu s konzultačními a poradenskými

¹⁷¹ VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V BĚLEHRADĚ. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. 2014.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA SANDŽAKA – SEDA. Projekti. 2014.

službami. Podílela se také na podpoře fungování sdružení zemědělců, jež v rámci projektu vzniklo za účelem standardizace výroby a kvality sjenického sýra a stabilizace ceny sýra, které bude dosaženo prostřednictvím výkupu přebytků sýra, které zemědělci nejsou sami schopni prodat.¹⁷⁴ Díky zapojení těchto mezinárodních aktérů se projekt na podporu výroby sýra v oblasti Pešter/Sandžak stal „jedním z nejdůležitějších a nejvíce přínosných projektů realizovaných v Sandžaku mezinárodními dárci.“¹⁷⁵

Rozvojová dimenze projektu byla doplňována dimenzí ekonomickou. Česká ambasáda v Srbsku usilovala o co největší viditelnost projektu v srbských médiích. Ekonomický rada Luboš Joza a expertka České rozvojové agentury Ivana Pejić Povolná vystoupili v programu regionální televize již v červenci roku 2012.¹⁷⁶ Při své návštěvě lokality projektu v listopadu 2013 poskytla rozhovor místní televizi i česká velvyslankyně Hana Hubáčková a v únoru 2014 o projektu v televizi znovu mluvil ekonomický rada české ambasády Luboš Joza.¹⁷⁷ Monitorovací zprávy hovoří o intenzivním zájmu veřejnosti a srbských médií o projekt. Obrovský a stále rostoucí zájem místní komunity byl potvrzen i při neformálním kontaktu zástupců české ambasády s občany.¹⁷⁸ Propagace české zahraniční rozvojové spolupráce a tohoto projektu znamenala i propagaci českých firem, které se podílely na jeho realizaci – Pacovské strojírný – Trading, spol. s r.o. a MERCI, s r.o. Vzhledem k tomu, že se projekt v Srbsku setkal s kladnou odezvou, mohl pro tyto firmy být i referencí pro budoucí působení na srbském trhu.

Realizace projektu v sektoru *Voda a sanitace* s celkovým rozpočtem 15 000 000 korun na výstavbu kanalizační sítě v obci Kruščica byla naplánována na roky 2012 až 2014. Obec Kruščica leží na severovýchodě Srbska u hranic s Rumunskem a územně spadá pod opštinu Bela Crkva. Obyvatelstvo tvoří Srbové, v opštině Bela Crkva však žije i česká menšina se stoosmdesátiletou historií, která zde má i své politické zastoupení. Oblast se stejně jako region Pešter/Sandžak potýká se silnou migrací

¹⁷⁴ SHRNUTÍ PROJEKTU ZRS NA PODPORU VÝROBY SÝRŮ V OBLASTI PEŠTER/SANDŽAK.

¹⁷⁵ VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. Hodnocené období: 2011. S. 2.

¹⁷⁶ VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. Hodnocené období: leden – červenec 2013. S. 3.

¹⁷⁷ VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. Hodnocené období: červenec – prosinec 2013. S. 3.

¹⁷⁸ VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. Hodnocené období: leden – červenec 2013. S. 1-2.

obyvatelstva. V současnosti žije v Kruščici asi 1000 obyvatel.¹⁷⁹ Vzhledem k existenci komunity českých krajanů byly v regionu za účelem jeho rozvoje českým zastupitelským úřadem realizovány tzv. malé lokální projekty již před rokem 2012. Díky těmto projektům získal zastupitelský úřad cenné zkušenosti a přehled o důvěryhodných partnerech v oblasti, se kterými může v budoucnu navazovat spolupráci. To se ukázalo jako přínosné i v projektu výstavby kanalizační sítě v Kruščici.¹⁸⁰

Obec se potýkala s problémem odpadních vod vzhledem k neexistenci splaškové kanalizace. Odpadní voda z domů byla před realizací projektu sváděna do nedokonalých septiků, odkud se volně dostávala do místních vodních toků nebo do dešťové kanalizace vybudované podél cest. Tento způsob odvodu odpadních vod ohrožoval zdraví obyvatel, jelikož usnadňoval nákazu vodou přenosnými chorobami a navíc způsoboval především v horkém létě šířící se zápach. Vybudování tlakové kanalizace tyto problémy eliminuje, přispívá ke snížení znečištění odpadních vod a zajišťuje vytvoření ekologického a dlouhodobě udržitelného systému nakládání s odpadními vodami. Kromě zmírnění dopadu na životní prostředí bylo záměrem projektu nepřímé zvýšení atraktivity lokality pro cestovní ruch.¹⁸¹

Podnět pro vybudování tlakové kanalizace vzešel od samotné obce Kruščica. Spolu s vybudováním tlakové kanalizace byla součástí projektu i stavba čističky odpadních vod. Financování projektu bylo obdobně jako u projektu v oblasti Pešter/Sandžak zajištěno z více zdrojů. Projekt se tak stal komplexním a náročným na koordinaci. Spolupráce a zapojení místních subjektů do projektu také prohloubily princip odpovědnosti a vlastnictví, na který byl českou stranou kladen důraz. Financování výkopových prací bylo zajištěno ze zdrojů vlády Autonomní oblasti Vojvodina, čistička odpadních vod měla být financována Státním fondem na ochranu životního prostředí Srbské republiky¹⁸² a dodávka tlakové kanalizace byla realizována

¹⁷⁹ VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V BĚLEHRADĚ. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica. 2014.

¹⁸⁰ Rozhovor autorky s Ing. Lubošem Jozou. Emailová konverzace, Praha – Bělehrad 16.6.2014.

¹⁸¹ ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica. 2014.

¹⁸² V průběhu realizace projektu proběhly všeobecné volby, na jejichž základě byl zrušen Státní fond na ochranu životního prostředí Srbské republiky. Tak vznikla nejistota, zda na čističku odpadních vod, která měla být podle standardního postupu původně postavena ještě před vybudováním tlakové kanalizace,

českými soukromými subjekty (sdružení firem GEOtest, a.s. a PRESSKAN system, a.s.) prostřednictvím České rozvojové agentury.¹⁸³

Český zastupitelský úřad v Bělehradě věnoval velké úsilí na zviditelnění projektu v médiích a především v programu místní televizní stanice, kde byl projekt a obecně i česká zahraniční rozvojová spolupráce prezentována ekonomickým radou Lubošem Jozou. Přípravena byla také propagační kampaň, v rámci které byl projekt již v roce 2012 prezentován na 9. mezinárodním veletrhu ochrany životního prostředí ECOFAIR v Bělehradě. V rámci kampaně byla také odhalena informační stavební tabule, byly vytištěny a distribuovány letáky a plakáty a byla organizována setkání s dětmi i s dospělými obyvateli Kruščice za účelem osvěty a propagace projektu a české zahraniční rozvojové spolupráce.¹⁸⁴ Zpráva českého zastupitelského úřadu uvádí jako jedno z pozitiv také propojení s komunitou českých krajanů, které přispělo ke zviditelnění projektu.¹⁸⁵

Propagace projektu je stejně jako u projektu v oblasti Pešter/Sandžak i propagací firem, které se na projektu podílejí. Projekt je z hlediska ekonomické dimenze zahraniční rozvojové spolupráce zastupitelským úřadem v Bělehradě hodnocen jako přínosný vzhledem k možnosti „získání referencí pro české subjekty, které mají výrazný potenciál pro komerční návaznost.“¹⁸⁶ Projekt výstavby tlakové kanalizace v oblasti s vysokou úrovní spodních vod je pilotním projektem realizovaným v Srbsku. Proto může být považován za vzorové řešení této problematiky, kterou se Srbsko bude muset v budoucnosti zabývat, aby splnilo podmínky pro vstup do Evropské unie. Vzhledem k vysoké hladině spodních vod bude nutné budovat tlakovou kanalizaci na více místech v Srbsku. Proto je zde reálná šance, že tento úspěšný pilotní projekt může jeho realizátorům posloužit jako reference do výběrových řízení vypsanych již mimo zahraniční rozvojovou spolupráci v rámci běžných obchodních vztahů. Zkušenosti

vůbec budou nalezeny finanční zdroje. Nakonec však byly s pomocí českého zastupitelského úřadu v Bělehradě získány finance od švédské rozvojové agentury SIDA.

¹⁸³ Rozhovor autorky s Ing. Lubošem Jozou. Emailová konverzace, Praha – Bělehrad 16.6.2014.

¹⁸⁴ VYJÁDRĚNÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica. Hodnocené období: červenec – prosinec 2012. S. 1-2.

¹⁸⁵ VYJÁDRĚNÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica. Hodnocené období: červenec – prosinec 2012, s. 3.

¹⁸⁶ Tamtéž.

z podobného projektu a vlastnictví osvědčené technologie může pro tyto firmy být výhodou.¹⁸⁷

Zkušenost firem však ukazuje, že komerční návaznost projektů zahraniční rozvojové spolupráce nemusí být chápána tak, že firma na základě realizace projektu ihned po jeho ukončení může zůstat na daném trhu a účastnit se dalších výběrových řízení a případně realizovat další zakázky. Komerční návaznost totiž realizátorem projektu – tedy soukromou firmou – nemůže být zaručena vzhledem k tomu, že to není přímo firma, kdo identifikuje příležitosti pro realizaci rozvojového projektu. Podnět k realizaci projektu vychází buď přímo od subjektů z daného místa, nebo od České rozvojové agentury. A tito aktéři často nezohledňují ekonomickou dimenzi zahraniční rozvojové spolupráce v podobě komerční návaznosti projektu, ale především altruistickou pomoc regionu či komunitě.¹⁸⁸

Firmy GEOTest, a.s. a PRESSKAN system, a.s. realizovaly v Srbsku pilotní projekt. Jeho komerční návaznost se však může projevit až v řádu let, kdy se objeví potřeba vybudovat v Srbsku funkční kanalizační síť v rámci plnění podmínek vstupu do Evropské unie. Příležitost pro realizaci komerční návaznosti tedy bezprostředně po ukončení projektu ani nemusí existovat a v budoucnu záleží na okolnostech, zda zakázky na realizaci podobných projektů budou vypsány, a na firmě, zda se jich zúčastní a komerční návaznost projektu realizuje. Dodávka tlakové kanalizace je v tomto ohledu ještě specifictější. Zájem o tuto technologii totiž v Srbsku existuje, nicméně obce a místní samosprávy nemají na její nákup finanční prostředky. V realitě proto příležitost pro uplatnění firmy v podobném projektu na daném trhu v danou chvíli neexistuje.

Další podmínkou, která musí být pro realizaci komerční návaznosti naplněna, je vůle firmy zůstat na daném trhu, což se pojí s problémy týkajícími se právního prostředí v zemi, ale i odlišnosti místní mentality. Po ukončení projektu je v takovém případě nutné, aby firma ze své centrály uvolnila zaměstnance, kteří budou působit přímo na místě v zahraničí a hledat pro firmu obchodní příležitosti. Chladicí zařízení, které bylo dodáno do oblasti Pešter/Sandžak by vzhledem k agrárnímu charakteru regionu bylo využitelné i v dalších místech. Tyto obchodní příležitosti však musí být identifikovány

¹⁸⁷ VYJÁDRĚNÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica. Hodnocené období: červenec – prosinec 2013. S. 5.

¹⁸⁸ Rozhovor autorky se zaměstnancem firmy realizující projekt ZRS v Srbsku, který si nepřál být jmenován, Praha 2.10.2014.

přímo zástupci firmy. Pokud ale firma identifikaci těchto příležitostí nevěnuje dostatek úsilí, potenciál pro obchod zůstane nevyužit.¹⁸⁹

Realizace komerční návaznosti tedy nemůže být zaručena. Obecně lze ale říci, že projekty zahraniční rozvojové spolupráce firmě pomáhají ke zviditelnění a budování dobrého jména za předpokladu, že se jí realizace projektu podaří. Reference, které firma v projektu získá, nemusí být nutně použity ve výběrových řízeních na srbském trhu, ale v jiných výběrových řízeních doma i v zahraničí. Komerční návaznost tedy pro firmu není tak podstatná jako získané reference, jejichž váha záleží na velikosti a komplexnosti realizovaného projektu a na renomé zadavatele. Fakt, že projekt byl realizován v rámci zahraniční rozvojové spolupráce, nehraje ve výběrových řízeních roli. Mezi další pozitiva však patří to, že kromě referencí má firma díky projektu realizovanému v zahraničí možnost setrvat v regionu a získat tam v budoucnu zakázku. A v neposlední řadě tak zvyšuje odbornost svých zaměstnanců a buduje si tým svých interních expertů, kteří na projektu v zahraničí získají zkušenosti, které by při setrvání v ústředí firmy nikdy nezískali.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Rozhovor autorky se zaměstnancem firmy realizující projekt ZRS v Srbsku, který si nepřál být jmenován, Tábor 24.10.2014.

¹⁹⁰ Písemný dotazník vyplněný zaměstnancem firmy realizující projekt ZRS v Srbsku, který si nepřál být jmenován, dne 27.9.2014.

Závěr

Koncept zahraniční rozvojové spolupráce je tradičně založen na přesvědčení, že bohaté státy by státům chudým měly poskytovat rozvojovou pomoc. Altruistický pohled na zahraniční rozvojovou spolupráci je však doplňován pragmatickou aspirací dárce uspokojit své vlastní zájmy. Akteři zapojení do zahraniční rozvojové spolupráce tak zohledňují obecně přijímaný diskurs altruistické pomoci rozvojovému státu v souladu s konstruktivistickou logikou vhodnosti, zároveň však na základě logiky výhodnosti usilují o dosažení svých vlastních cílů. To je patrné především v ekonomické oblasti, kde se zahraniční rozvojová spolupráce prolíná s ekonomickou diplomacií státu. Právě díky prolínání těchto dvou oblastí vzniká prostor pro ekonomickou dimenzi zahraniční rozvojové spolupráce. Ta je spojována s pojmem komerční návaznosti projektů, kdy na zrealizovaný projekt zahraniční rozvojové spolupráce naváže klasická obchodní aktivita založená na uzavření konkrétní smlouvy. Pro soukromý sektor je na zahraniční rozvojové spolupráci nejpodstatnější právě komerční návaznost projektu, do kterého se zapojí, možné setrvání na daném trhu po ukončení projektu a reference, které díky realizaci projektu v zahraničí soukromý subjekt získá.

Komerční návaznost rozvojových projektů se začala objevovat až v průběhu procesu transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce v 90. letech 20. století, kdy Česká republika začala usilovat o získání pozice ve skupině vyspělých států OECD. V rámci procesu transformace vznikl systém s jasně definovanými pravomocemi jednotlivých aktérů a vzájemných vazeb mezi nimi a také prostor pro zapojení soukromých firem do rozvojových projektů. Zástupcem soukromého sektoru v systému zahraniční rozvojové spolupráce se stala Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci, která se zaměřuje přímo na ekonomickou dimenzi zahraniční rozvojové spolupráce formou vytváření koherence mezi principy zahraniční rozvojové spolupráce a podporou exportních aktivit českých vývozců.

Firmy mohou k rozvoji států přispět především prostřednictvím rozvoje kapacit místního soukromého sektoru přenosem know-how, transferem technologií, vytvářením obchodních strategií nebo nových pracovních míst. To přispívá k budování fungujícího tržního prostředí, které do rozvojových zemí může přilákat zahraniční investory a usnadnit rozvojovým zemím vstup na mezinárodní trh. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR i Ministerstvo zahraničních věcí ČR jsou si vědomy potenciálu soukromých firem v zahraniční rozvojové spolupráci a usilují o to, aby byl tento

potenciál plně využít. Ministerstvo průmyslu a obchodu se snaží využít synergie rozvojových a exportních projektů a efektivně zapojit české exportéry do zahraniční rozvojové spolupráce. Ministerstvo zahraničních věcí usiluje o propojení pomoci a rozvoje s ekonomickými zájmy prostřednictvím kulatých stolů s českými podnikateli. Obě ministerstva ale především vytvářejí nástroje pro přímé zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce.

Na první podotázku týkající se nástrojů, které Česká republika používá pro zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce, můžeme odpovědět tak, že soukromé firmy se do zahraniční rozvojové spolupráce mají možnost zapojit čtyřmi způsoby a to buď v rámci formulace nebo realizace projektu zahraniční rozvojové spolupráce, programu Rozvojově-ekonomické partnerství, programu Studie proveditelnosti nebo programu Aid for Trade. Nejnovější program Studie proveditelnosti již klade důraz na tzv. ekonomicko-rozvojovou příležitost, kde je stavěn na první místo ekonomický aspekt, a tak silnější orientace programu na komerční návaznost. Je zde tedy jasně patrná snaha o propojení altruistické a pragmatické složky zahraniční rozvojové spolupráce.

To dokazují i projekty realizované Hospodářskou komorou ČR a českými firmami v Srbsku. Prostřednictvím jejich analýzy je zodpovězena druhá podotázka, jak je soukromý sektor zapojen do projektů české zahraniční rozvojové spolupráce v Srbsku. Na příkladu Srbska bylo ukázáno, že je opodstatněné sledovat vývoj dané rozvojové země a přizpůsobit nástroje zahraniční rozvojové spolupráce, ekonomické diplomacie a jejich kombinaci tak, aby odpovídaly stupni rozvoje dané země. Vzhledem k tomu, že Srbsko již svou charakteristikou nepatří mezi klasické rozvojové země, budování podmínek pro obchodní spolupráci prostřednictvím projektů zahraniční rozvojové spolupráce je zde na místě.

Všechny analyzované projekty se vyznačují přínosem pro rozvoj Srbska, je v nich ale patrný i prostor pro komerční návaznost a potenciál pro další obchodní spolupráci. U programu Aid for Trade je tento potenciál spatřován především v kontaktních podnikatelských akcích, jejichž účelem bylo seznámení zástupců jednotlivých firem s možnostmi spolupráce a případné uzavření obchodních kontraktů. V případě projektů realizovaných v Srbsku českými firmami je ekonomická dimenze zahraniční rozvojové spolupráce spatřována v získaných referencích a možnosti setrvat na srbském trhu již v rámci klasické obchodní spolupráce. Ačkoliv je primárním cílem projektů zahraniční rozvojové spolupráce pomoc, rozvoj a eliminace chudoby, navázání

obchodního partnerství je vítané. Z názorů zástupců jednotlivých firem je však patrné, že realizace komerční návaznosti nemůže být firmou zaručena. Na druhou stranu však firmy potvrdily, že příležitosti pro komerční návaznost rozvojového projektu existovaly nebo v budoucnosti mohou existovat, a tak je další působení na srbském trhu po ukončení projektu zahraniční rozvojové spolupráce možné. Nezpochybnitelným přínosem pak pro firmy byly reference, které mohou využít v dalších výběrových řízeních nejen v Srbsku.

V odpovědi na výzkumnou otázku, jak funguje zapojení českého soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce České republiky, lze říci, že soukromý sektor je v současném systému zahraniční rozvojové spolupráce rovnocenným partnerem všech zapojených aktérů. Prostřednictvím Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci se může zapojovat do rozhodování o směřování zahraniční rozvojové spolupráce a díky nástrojům pro zapojení soukromého sektoru do zahraniční rozvojové spolupráce může být přímým realizátorem rozvojových projektů. Vzhledem k aktuálnímu vývoji a snahám o upevnění pozice soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci České republiky můžeme očekávat, že se propojení pomoci a obchodu, tedy altruistické a pragmatické složky české zahraniční rozvojové spolupráce, bude dále prohlubovat a ekonomická dimenze zahraniční rozvojové spolupráce se dostane do středu zájmu aktérů zahraniční rozvojové spolupráce.

Literatura

Legislativa

VLÁDA ČR: Návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR č.j. 1361/07 [online]. 2012 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Transformace%20ZRS%20-%20vkladni%20material.doc>>.

VLÁDA ČR: Statut Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci [online]. 2007. [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/75674/UV_1439_2007_Priloha.pdf>.

VLÁDA ČR: Usnesení vlády ČR č. 153 k zásadám pro poskytování zahraniční pomoci. 1995.

VLÁDA ČR: Usnesení vlády ČR č. 302 k zásadám zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie. 2004.

ÚPLNÉ ZNĚNÍ ZÁKONA č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 2014.

ZÁKON č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2010.

Monografie a sborníky

BARKIN, J. S.: *Realist Constructivism: Rethinking International Relations Theory*. New York: Cambridge University Press, 2010. ISBN: 9780521121811.

BOURDIEU, P.: *Raisons Pratiques. Sur la théorie de l'action*. Paris: Seuil, 1994.

DRULÁK, P., DRULÁKOVÁ, R.: *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN: 978-80-245-1815-2.

HLAVIČKOVÁ, Z. a kol.: *Česká republika pomáhá: zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2007*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2008. ISBN: 978-80-86345-71-0.

HORKÝ, O.: *Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory*. Praha: Slon, 2010. ISBN: 978-80-7419-039-1.

MARCH, J. G.; OLSEN, J. P.: *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press, 1989.

ODELL, J. S.: Negotiating the World Economy. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2000.

RANA, K. S.: Serving the Private Sector. India's Experience in Context. In BAYNE, N.; WOOLCOCK, S. (eds.): *The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations*. Farnham: Ashgate, 2011. ISBN 978-1-4094-2541-0.

SYNEK, M. a kol.: Podniková ekonomika. Praha: C. H. Beck, 2002. ISBN: 80-7179-736-7.

ŠTOURAČOVÁ, J. a kol.: Ekonomická dimenze české diplomacie a její aplikace ve vztahu k zemím západního Balkánu. Praha: Professional Publishing, 2010. ISBN: 978-80-7431-017-1.

ŠTOURAČOVÁ, J.: Ekonomická diplomacie České republiky. Praha: Professional Publishing, 2008. ISBN: 978-80-86946-71-9.

Oficiální stránky a dokumenty mezinárodních organizací

OECD: DAC Review of the Czech Republic. Paris: OECD, 2007.

OECD. Is It ODA? Factsheet [online]. 2005 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.oecd.org/investment/stats/34086975.pdf>>.

THE WORLD BANK. Serbia [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/country/serbia#cp_wdi>.

Oficiální stránky a dokumenty Ministerstva zahraničních věcí ČR

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. 2013.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Česká zahraniční politika a region západního Balkánu [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/958190/Ceska_zahranicni_politika_a_region_zapadniho_Balkanu.pdf>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2010 [online]. 2011 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/683881/I_Informace_z_rok_2010_verze_k_06_13_.doc>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2011 [online]. 2012 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/848470/II._Text_Informace_o_ZRS_CR_2011.doc>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2012 [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/1039279/II._Text_Informace_o_ZRS_CR_2012.doc>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013 [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/1200292/Informace_ZRS_2013_text.doc>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční politiky České republiky. 2011.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017. 2010.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Koncepce zahraniční rozvojové pomoci na období let 2002–2007. 2002.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ: Kulatý stůl náměstka ministra zahraničních věcí ČR Martina Tlapy s českými investory [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/kulaty_stul_namestka_ministra.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Podpis Dohody mezi vládou ČR a vládou Srbské republiky o rozvojové spolupráci [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/projektove_zeme/srbsko/podpis_dohody_mezi_vladou_cr_a_vladou.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Program rozvojově-ekonomického partnerství [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/program_rozvojove_ekonomickeho.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Srbskem a Černou Horou na období 2006-2010 [online]. 2006 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/23246/Srbsko_a_Cerna_Hora.doc>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ: Projekty ekonomické diplomacie v roce 2013. [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/ekonomika/cz/udalosti/projekty_ekonomicke_diplomacie_v_roce.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Přehled projektů ZRS ČR v Srbsku [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/projektove_zeme/srbsko/prehled_projektu_zrs_cr_v_srbsku.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Srbsko. Ekonomická charakteristika země [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/srbsko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Srbsko. Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/srbsko/ekonomika/obchodni_a_ekonomicka_spoluprace_s_cr.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Střednědobé vyhodnocení Koncepce ZRS ČR na období 2010–2017. 2014.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Témata rozvojové spolupráce 2014 [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <[http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Zakladnidokumenty/PlanZRS/Plan%20ZRS_2013_2015\(1\).xls](http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Zakladnidokumenty/PlanZRS/Plan%20ZRS_2013_2015(1).xls)>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce [online]. 2007 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/transformace_systemu_zahranicni.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ: Vyhlášení výběrového řízení na projekty v rámci Programu rozvojově-ekonomického partnerství pro rok 2014 [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/vyhlaseni_vyberoveho_rizeni_na_projekty.html>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR: Využití finanční prostředky na ZRS 2013 [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/vyrocni_prehledy/informace_o_zahranicni_rozvojove_4.html>.

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE CZECH REPUBLIC: Czech Development Cooperation [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/1057324/Czech_development_cooperation_web_EN.pdf>.

Oficiální stránky a dokumenty Ministerstva průmyslu a obchodu ČR

MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU: Exportní strategie ČR pro období 2012–2020. 2012.

MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. Interaktivní exportní profil prioritních zemí: Srbsko. SWOT analýza z pohledu ČR [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/interaktivni-exportni-profil-prioritnich-zemi-srbsko-21101.html#!&chapter=3>>.

MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU: Program Aid for Trade – projekty na podporu obchodu v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu, jedna ze součástí zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Materiál MPO, poskytnul expert odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který si nepřál být jmenován.

Oficiální dokumenty české a srbské hospodářské komory

HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – hospodářský rozvoj oblasti, budování sítě center pro tvorbu a řízení rozvojových projektů v Republice Srbsko. Závěrečná zpráva. 2011. Materiál MPO ČR, poskytnul expert odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který si nepřál být jmenován.

HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – podpora obchodu v Republice Srbsko. Závěrečná zpráva. 2012. Materiál HK ČR, poskytnul PhDr. Jiří Hansl.

HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR: Program Aid for Trade – projektový management a sociálně zodpovědné podnikání malých a středních podniků. Závěrečná zpráva. 2013. Materiál HK ČR, poskytnul PhDr. Jiří Hansl.

PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Aid for Trade 2011 [online]. 2011 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.pks.rs/PrivredaSrbije.aspx?id=1176>>.

PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Aid for Trade 2012 [online]. 2012 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.pks.rs/PrivredaSrbije.aspx?id=1181>>.

PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Aid for Trade 2013 [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.pks.rs/PrivredaSrbije.aspx?id=1365>>.

PRIVREDNA KOMORA SRBIJE. Czech participants: Czech-Serbian Business Forum [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.pks.rs/SADRZAJ/Files/Czech%20delegation.pdf>>.

Oficiální stránky a dokumenty Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci

PLATFORMA PODNIKATELŮ PRO ZRS: O Platformě [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.ppzrs.org/inpage/o-platforme/>>.

PLATFORMA PODNIKATELŮ PRO ZRS: Stanovy PPZRS [online]. 2007 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.ppzrs.org/inpage/stanovy-platformy/>>.

PLATFORMA PODNIKATELŮ PRO ZRS: Výhody členství v PPZRS [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.ppzrs.org/inpage/vyhody-clenstvi-v-ppzrs/>>.

Oficiální stránky a dokumenty České rozvojové agentury

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: Metodika projektového cyklu dvoustranných projektů zahraniční rozvojové spolupráce ČR. [online]. 2010 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <[http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Zakladnidokumenty/metodika_projektoveho_cyklu\[1\].pdf](http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Zakladnidokumenty/metodika_projektoveho_cyklu[1].pdf)>.

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak [online]. 2011 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/cra/projekty/srbsko/podpora-vyroby-sjenickeho-bileho-syra.htm>>.

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: Program „Studie proveditelnosti“ [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Studie%20proveditelnosti/Metodika.pdf>>.

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: Výběrové řízení pro účast v programu Studie proveditelnosti [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Studie%20proveditelnosti/Vyhlaseni_Programu_Studie_proveditelnosti_kveten.pdf>.

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/cra/projekty/srbsko/vystavba-kanalizacni-site-v-obci-kruscica.htm>>.

Oficiální stránky a dokumenty velvyslanectví České republiky v Bělehradě

SHRNUTÍ PROJEKTU ZRS NA PODPORU VÝROBY SÝRŮ V OBLASTI PEŠTER/SANDŽAK. Materiál poskytnul Ing. Luboš Joza.

VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V BĚLEHRADĚ. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/belgrade/cz/zahranicni_rozvojova_spoluprace/podpora_vyroby_syru_v_oblasti_pester.html>.

VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V BĚLEHRADĚ. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/belgrade/cz/zahranicni_rozvojova_spoluprace/vystavba_kanalizacni_site_v_obci.html>.

VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. Hodnocené období: 2011. Materiál poskytnul Ing. Luboš Joza.

VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. Hodnocené období: červenec – prosinec 2013. Materiál poskytnul Ing. Luboš Joza.

VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Podpora výroby sýrů v oblasti Pešter/Sandžak. Hodnocené období: leden – červenec 2013. Materiál poskytnul Ing. Luboš Joza.

VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica. Hodnocené období: červenec – prosinec 2012. Materiál poskytnul Ing. Luboš Joza.

VYJÁDŘENÍ ZASTUPITELSKÉHO ÚŘADU K REALIZACI PROJEKTU ZRS ČR. Výstavba kanalizační sítě v obci Kruščica. Hodnocené období: červenec – prosinec 2013. Materiál poskytnul Ing. Luboš Joza.

Články

BLUNT, P. et al.: Meaning of development assistance. *Public Administration & Development*. 2011, Vol. 31, No. 3, pp. 172-187. ISSN: 0271-2075.

GOLDMANN, K.: Appropriateness and Consequences: The Logic of Neo-Institutionalism. *Governance*. 2005, Vol. 18, No. 1, pp. 35-52.

HALAXA, P., LEBEDA, P.: Mnohostranná rozvojová pomoc České republiky. *Mezinárodní politika*. 1998, No. 4, pp. 7-9.

PLEŠINGER, J. a kol.: Zahraniční rozvojová spolupráce ČR [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/5ef56634222c15a2>>.

SAGASTI, F.: Official Development Assistance: Background, context, issues and prospects [online]. 2005 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.i20.org/publications/Phase%20III/ODA/ODA%20Sagasti.pdf>>.

SWIDLER, A.: Culture in Action: Symbols and strategies. *American Sociological Review*. 1986, Vol. 51, No. 2, pp. 273-286. In HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce. Diskursy, praktiky, rozpory. Praha: Slon, 2010. ISBN: 978-80-7419-039-1.

Odborné studie

HORKÝ, O.: Česká rozvojová spolupráce v roce 2020: Stará pevnost, Černý pasažér, Chytrá horákyň nebo Dobrá Evropanka? Policy Paper. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011. S. 3-11.

KRYLOVÁ, P.; OPRŠÁL, Z.: Hledání cest spolupráce v rozvojových zemích. České fórum pro rozvojovou spolupráci [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2014/01/B12-1217_KA8_manual_Potreby_FoRS_9-2013-1.pdf>.

SLÁDKOVÁ, Z.: Czech Republic and its Official Development Assistance. Briefing Paper. 2011, No. 2.

ŠPOK, R.: Role českého soukromého sektoru v zahraniční rozvojové spolupráci [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://pasos.org/wp-content/uploads/2013/08/soukromy-sektor-rozvoj-politik-spok.pdf>>.

TOMLINSON, B.: Aid and the Private Sector: Catalysing Poverty Reduction and Development? [online]. 2012 [cit. 2014-11-24]. Dostupné

z: <http://www.realityofaid.org/wp-content/uploads/2013/02/ROA_Report_2012-Aid_and_the_Private_Sector1.pdf>.

Rozhovory a dotazníky

Písemný dotazník vyplněný expertem odboru řízení exportní strategie Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, který si nepřál být jmenován, dne 7.10.2014.

Písemný dotazník vyplněný zaměstnancem firmy realizující projekt ZRS v Srbsku, který si nepřál být jmenován, dne 27.9.2014.

Rozhovor autorky se zaměstnancem firmy realizující projekt ZRS v Srbsku, který si nepřál být jmenován. Praha 2.10.2014.

Rozhovor autorky se zaměstnancem firmy realizující projekt ZRS v Srbsku, který si nepřál být jmenován. Tábor 24.10.2014.

Rozhovor autorky s Ing. Lubošem Jozou. Emailová konverzace, Praha – Bělehrad 21.5.2014.

Rozhovor autorky s Ing. Lubošem Jozou. Emailová konverzace, Praha – Bělehrad 16.6.2014.

Rozhovor autorky s Mgr. Ivanou Pejić Povolnou. Česká rozvojová agentura, Praha 30.5.2014.

Rozhovor autorky s Milijou Markovićem. Ambasáda Srbské republiky, Praha 20.5.2014.

Ostatní

ASOCIACE MALÝCH A STŘEDNÍCH PODNIKŮ A ŽIVNOSTNÍKŮ ČR. Rozvojově-ekonomické partnerství – výběrové řízení [online]. 2012 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.amsp.cz/program-rozvojove-ekonomickeho-partnerstvi-vyberove-rizeni>>.

CESTY ČESKÉ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE. Srbsko [filmový dokument]. Režie Jiří Vrba. ČR, 2007.

CZECH DEVELOPMENT COOPERATION AND ECONOMIC DIPLOMACY ON THE BALKANS. Záznam z konference konané 18.11.2008, Evropský dům, Praha. 2008.

ČESKÉ FÓRUM PRO ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI: Strategie FoRS 2011–2015 [online]. 2011 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://fors.cz/user_files/strategiefors_final19.12.2011.pdf>.

EXNEROVÁ, V. a kol.: Zahraniční rozvojová spolupráce ČR [online]. 2012 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr>>.

EXPORT.CZ. Služby MZV českým exportérům [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.export.cz/sluzby-mzv-pro-exportery#prep>>.

FP Forum, Tornike: „Is this Economic Diplomacy?“, Forum Index – Global Economics, 2006.

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. Aid or Trade? Nebo: Aid for Trade? [online]. 2009 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://archiv.ihned.cz/c1-36829930-aid-or-trade-nebo-aid-for-trade>>.

MRÁZEK, V.: Rozvojové projekty: práce na komerčním využití léčebných vod v Etiopii. Průmysl.cz [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.prumysl.cz/rozvojove-projekty-prace-na-komercnim-vyuziti-lecebnych-vod-v-etiopii/>>.

MRÁZEK, V.: Rozvojové projekty: vhodný způsob, jak propojit pomoc s komerční návazností. Průmysl.cz [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.prumysl.cz/rozvojove-projekty-vhodny-zpusob-jak-propojit-pomoc-s-komercni-navaznosti/>>.

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA SANDŽAKA - SEDA. Projekti [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.seda.org.rs/Projekti.aspx>>.

ŠINDELKOVÁ, A.: Rozvojovým zemím nejvíc pomůže funkční podnikatelské prostředí. PubliCon [online]. 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://www.publicon.cz/Sluzby/vydavatelstvi-1/csr-forum-2-2014/rozvojovym-zemim-nejvic-pomuze-funkcni-podnikatelske-prostredi.html>>.

URBANOVÁ, H.: Jak funguje systém zahraniční rozvojové spolupráce v České republice [online]. 2008 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/jak-funguje-system-zahranicni-rozvojove-spoluprace-v-ceske-republice>>.